



Inspectie van het Onderwijs  
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en  
Wetenschap*

**ONDERWIJSTIJD IN HET  
VOORTGEZET ONDERWIJS**

RESULTATEN VAN HET  
INSPECTIEONDERZOEK IN HET  
SCHOOLJAAR 2009/2010

Utrecht, maart 2011



## INHOUD

<b>1</b>	<b>HET ONDERZOEK IN 2010 7</b>
1.1	Inrichting 7
1.2	Uitvoering 7
1.3	Beoordelingscriteria onderwijstijd 9
<b>2</b>	<b>Resultaten van de steekproef 2009/2010 12</b>
2.1	Resultaten 12
2.2	Andere activiteiten die niet voorkomen in het waarderingskader 17
<b>3</b>	<b>CONCLUSIES VAN DE STEEKPROEF 2009/2010 19</b>
3.1	Vergelijking met eerdere schooljaren 19
3.2	Overige conclusies 20
<b>4</b>	<b>NIEUWE BEOORDELING STEEKPROEFSCHOLEN 2008/2009 21</b>
<b>5</b>	<b>NIEUWE BEOORDELING STEEKPROEFSCHOLEN 2007/2008 24</b>
<b>6</b>	<b>NIEUWE BEOORDELING STEEKPROEFSCHOLEN 2006/2007 27</b>
<b>7</b>	<b>ANDERE ACTIVITEITEN DIE NIET VOORKOMEN IN HET WAARDERINGSKADER 30</b>
	 BIJLAGE(N)
<b>I</b>	<b>BEOORDELINGSKADER ONDERWIJSTIJD 2009/2010 36</b>
<b>II</b>	<b>BEREKENING VAN GEREALISEERDE ONDERWIJSTIJD OP BASIS VAN DE OUDE NORM 40</b>

## SAMENVATTING

De Inspectie van het Onderwijs heeft in 2010 onderzoek gedaan naar de gerealiseerde onderwijstijd over schooljaar 2009/2010.

In vergelijking met voorgaande jaren is er een behoorlijke vooruitgang geboekt in de realisering van de onderwijstijd. Sinds drie jaar is het percentage scholen dat voldoende onderwijstijd realiseert gestegen van 28 procent in 2007/2008 via 68 procent in 2008/2009 naar 80 procent in 2009/2010. Daarbij heeft de 'nieuwe' norm die de toenmalige staatssecretaris van OCW in haar brief van september 2009 heeft aangekondigd een belangrijke rol gespeeld. Deze nieuwe norm betekent een verlaging van het minimum aantal klokuren onderwijstijd van 1.040 naar 1.000. In het examenjaar geldt een norm van 700 klokuren. De nieuwe norm, met een kwantitatief én een kwalitatief karakter, is in 2008/2009 gedeeltelijk toegepast en heeft een verdere invulling gekregen in 2009/2010.

In vergelijking met de twee voorgaande jaren waarin de gerealiseerde onderwijstijd is onderzocht, tonen de resultaten in 2009/2010 een verdere verbetering.

- 1 In drie jaar tijd is het aantal scholen dat voldoende onderwijstijd heeft gerealiseerd bijna verdrievoudigd.
- 2 De registratie en verantwoording van de gerealiseerde onderwijstijd is adequaat.
- 3 Er zijn gemiddeld ruim meer klokuren onderwijstijd gerealiseerd dan de norm voorschrijft.

Bij dit alles moet worden aangetekend dat de wettelijke vereisten in de afgelopen jaren zijn aangepast. In de overgangperiode naar een nieuwe wettelijke regeling kunnen scholen werken met de nieuwe norm van 1.000/700 uur, inclusief maatwerkactiviteiten en andere activiteiten waarover scholen een horizontale dialoog hebben gevoerd. Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen de resultaten in 2007/2008 en 2008/2009 en die in 2010, is bij het laatste onderzoek een berekening gemaakt exclusief en inclusief maatwerk- en andere activiteiten.

De resultaten van de beoordeling aan de hand van de nieuwe norm laten zien dat daarmee het aantal scholen dat aan de wettelijke vereisten voldoet fors stijgt. Voor bijna vier van de vijf onderzochte scholen betekent de nieuwe norm dat zij voldoen aan het vereiste aantal gerealiseerde klokuren voor alle leerjaren. De conclusie is dus gerechtvaardigd dat door deze aanpassing van de norm veel scholen daadwerkelijk beter in staat zijn aan de wettelijke verplichtingen te voldoen.

De wettelijke vereisten rond de onderwijstijd zijn ook op een ander punt aangepast. Het betreft het criterium dat het onderwijs door een inspirerend en uitdagend karakter moet bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen. Over de vraag wat inspirerende en uitdagende onderwijsactiviteiten zijn, dient op school een horizontale dialoog te worden gestart tussen de school en de ouders en leerlingen. Scholen kunnen vanuit dit criterium onderwijstijd inzetten voor andere activiteiten dan in het beoordelingskader van de inspectie staan, maar daarover moet dan de horizontale dialoog zijn gevoerd.

Op vragen hierover van de inspectie heeft ongeveer een kwart van de scholen aangegeven dat er een vorm van horizontale dialoog heeft plaatsgevonden met een deel van de belanghebbenden of met alle belanghebbenden. De conclusie is dat de

horizontale dialoog nog volop aandacht moet krijgen van en in de scholen. Momenteel maakt nog slechts een beperkt deel van de scholen gebruik van de mogelijkheid om op basis van deze dialoog andere onderwijsactiviteiten in te zetten.

Samengevat kan het volgende worden geconcludeerd. Het beleid van de overheid is erop gericht dat alle scholen met hun gerealiseerde onderwijstijd aan de wettelijke vereisten gaan voldoen. Op dit punt is in de afgelopen jaren forse vooruitgang geboekt en met de toepassing van de nieuwe norm voldoet op dit moment vier vijfde deel van de scholen aan de wettelijke vereisten. Dit toont aan dat het dus mogelijk is om aan de wettelijke vereisten te voldoen. Tegelijkertijd blijkt dat een minderheid van de scholen nog een inspanning zal moeten leveren om aan de kwantitatieve eisen te gaan voldoen.

Met betrekking tot de kwalitatieve eis van inspirerend en uitdagend onderwijs en de bijbehorende "horizontale dialoog" moet het overgrote deel van de scholen nog een flinke slag slaan.

## INLEIDING

In de periode 2006-2009 is de Inspectie van het Onderwijs in diverse onderzoeken op scholen voor voortgezet onderwijs nagegaan hoe het staat met de naleving van de wettelijke vereisten rond onderwijstijd. Dit onderwerp heeft in media en maatschappij, maar vooral in het onderwijsveld, nadrukkelijk de aandacht. In de onderzoeken van de inspectie kwam naar voren dat niet alle scholen in het voortgezet onderwijs erin slagen voldoende onderwijstijd te realiseren. De inspectie heeft hier in 2010 opnieuw onderzoek naar gedaan. In de onderzoeken in de periode 2006-2009 heeft de inspectie zowel de geprogrammeerde als gerealiseerde onderwijstijd op scholen voor voortgezet onderwijs onderzocht. Het onderzoek uit 2010 richtte zich op de gerealiseerde onderwijstijd.

In de beleidsreactie van de minister op de resultaten van de onderzoeken uit 2006 tot en met 2009 is intensief toezicht door de inspectie in het vooruitzicht gesteld op scholen die niet aan de wettelijke vereisten inzake de onderwijstijd voldoen. Dit intensief toezicht bestaat uit:

- 1 een aanscherping van het toezicht op de onderwijstijd binnen het reguliere, risicogerichte toezicht;
- 2 verscherpt toezicht op scholen die in eerdere onderzoeken onvoldoende onderwijstijd hadden geprogrammeerd en/of gerealiseerd;
- 3 een nieuw representatief onderzoek onder scholen die niet eerder onderzocht werden, naar de gerealiseerde onderwijstijd binnen het voortgezet onderwijs.

Over het laatste aspect van dit toezicht gaan de hoofdstukken 1, 2 en 3 van deze rapportage. Over het tweede aspect gaan de hoofdstukken 4, 5 en 6.

In hoofdstuk 1 wordt de opzet van het onderzoek van 2010 toegelicht. Hoofdstuk 2 beschrijft de resultaten van de onderzoeken op de scholen voor voortgezet onderwijs. Hoofdstuk 3 bevat de conclusies. Hoofdstuk 4 beschrijft de resultaten van het onderzoek op de scholen die op basis van het onderzoek over schooljaar 2008/2009 onder geïntensiveerd toezicht van de inspectie zijn gesteld. De hoofdstukken 5 en 6 beschrijven de resultaten van het onderzoek op de scholen die sinds de schooljaren 2007/2008 respectievelijk 2006/2007 onder verscherpt toezicht staan.

Hoofdstuk 7 geeft een overzicht van de andere activiteiten die scholen hebben aangemerkt als invulling van onderwijstijd aan de hand van de nieuwe 'kwalitatieve' definitie van onderwijstijd. Het gaat hierbij om activiteiten waarover horizontaal overleg is gevoerd.

In dit rapport wordt gesproken over scholen en onderwijssoorten. Het onderzoek naar gerealiseerde onderwijstijd heeft plaatsgevonden op vestigingen van scholen binnen één onderwijssoort (vmbo, havo, vwo en praktijkonderwijs).

# 1 HET ONDERZOEK IN 2010

## 1.1 Inrichting

Het onderzoek naar de naleving van de wettelijke bepalingen rond de onderwijstijd strekte zich uit over 132 scholen voor voortgezet onderwijs. In een representatieve landelijke steekproef zijn 86 scholen aangewezen die niet eerder deel hebben uitgemaakt van een inspectieonderzoek naar de onderwijstijd. In het onderzoek van 2010 is voor het eerst ook het praktijkonderwijs opgenomen.

De overige 46 scholen maakten deel uit van onderzoek naar onderwijstijd in eerdere jaren.

De inspectie heeft bij het trekken van de steekproef van iedere school willekeurig één onderwijssoort (een leerweg vmbo, havo, vwo of praktijkonderwijs) gekozen. Op deze onderwijssoort heeft het onderzoek zich gericht. De afdelingen zijn als volgt over de onderwijssoorten verdeeld:

vmbo: 53 afdelingen  
havo: 15 afdelingen  
vwo: 14 afdelingen  
praktijkonderwijs: 4 afdelingen

Op deze 86 scholen in de nieuwe steekproef is onderzocht hoeveel onderwijstijd is gerealiseerd. Daarnaast is ook onderzoek gedaan naar de gerealiseerde onderwijstijd op scholen die bij eerdere onderzoeken in 2006/2007 (24 scholen), 2007/2008 (14 scholen) en 2008/2009 (9 scholen) onvoldoende onderwijstijd realiseerden.

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode september-oktober 2010. Voor de uitvoering van dit onderzoek hebben de 133 scholen digitaal, via hun Internet Schooldossier (ISD), in september 2010 een vragenlijst ingevuld, met de gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd van de aangewezen onderwijssoort in het schooljaar 2009/2010.

Over de inhoud en vormgeving van deze vragenlijst heeft de inspectie bij het onderzoek in 2008 overleg gevoerd met de VO-raad. In 2010 is nagenoeg dezelfde vragenlijst gebruikt. Wel is de lijst aangevuld met enkele vragen over onderwijsactiviteiten die niet in het beoordelingskader van de inspectie staan, maar waarover de scholen een horizontale dialoog met belanghebbenden hebben gevoerd. Op dertien scholen (10 procent van de gehele steekproef) heeft de inspectie een verificatieonderzoek uitgevoerd op de door de scholen aangeleverde gegevens. Deze verificatieonderzoeken hebben in de maanden oktober en november 2010 plaatsgevonden.

Voor dit onderzoek heeft de inspectie een protocol ontwikkeld, met daarin de richtlijnen voor de uitvoerende inspecteurs en de benodigde onderzoeksinstrumenten.

## 1.2 Uitvoering

De inspectie heeft bij dit onderzoek als uitgangspunt gehanteerd dat de school zich moet verantwoorden over de gerealiseerde onderwijstijd. Dat betekent dat het aan de school/het bevoegd gezag van de school is om te berekenen, te analyseren en te laten zien hoeveel onderwijstijd er is gerealiseerd. De inspectie is nagegaan of de verantwoording valide en betrouwbaar is. Kloppen de aangeleverde berekeningen?

Komen de uitgevoerde en meegerekende onderwijsactiviteiten overeen met de voorgeschreven bepalingen? Tot welke conclusie over de gerealiseerde onderwijstijd leidt dit?

Het onderzoek naar de gerealiseerde onderwijstijd is op alle 133 scholen uitgevoerd. Via hun ISD hebben de scholen op verzoek van de inspectie een vragenlijst ingevuld, met de gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd van de aangewezen onderwijssoort. Hiertoe heeft de school zowel per brief als via aanwijzingen bij de vragenlijst een instructie ontvangen.

Voor de onderbouw is per leerjaar van één (door de inspectie bepaalde) groep/klas aangegeven:

welk leerjaar het betreft;  
hoeveel leerlingen de klas telt;  
hoeveel klokuren onderwijstijd er in het schooljaar 2009/2010 zijn gerealiseerd.

Voor het vmbo en voor het praktijkonderwijs zijn voor de bovenbouw dezelfde gegevens aangeleverd. Voor de bovenbouw havo/vwo zijn per leerjaar van een groep van twintig leerlingen de gegevens aangeleverd, namelijk per profiel vijf leerlingen. Indien voor deze vijf leerlingen binnen een profiel verschillende aantallen klokuren zijn gerealiseerd, dan is het gemiddelde aantal klokuren opgegeven. Het oordeel over een leerjaar is vervolgens door de inspectie bepaald, op grond van het gemiddelde van de vier profielen.

Alle scholen is tevens gevraagd om op te geven of er in het schooljaar 2009/2010 nog andere onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd, die vallen binnen het nieuwe criterium 'inspirerend en uitdagend karakter' (zie voor nadere toelichting paragraaf 1.3). Als die onderwijsactiviteiten hebben plaatsgevonden, dan heeft de inspectie aanvullend gevraagd wat de omvang ervan was, of over deze activiteiten overleg tussen de school en de ouders en leerlingen heeft plaatsgevonden en of de medezeggenschapsraad heeft ingestemd met deze invulling van onderwijstijd.

#### *Verificatieonderzoek*

Om de betrouwbaarheid van de aangeleverde gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd over het schooljaar 2009/2010 te controleren, heeft de inspectie op dertien van de scholen uit het onderzoek een verificatieonderzoek uitgevoerd. In deze dertien onderzoeken is de inspectie nagegaan of de school de aangeleverde gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd overtuigend kan verantwoorden, of de opgegeven klokuren correct zijn berekend en of het gaat om onderwijsactiviteiten die voldoen aan de criteria voor onderwijstijd.

Over de rapportage van het onderzoek heeft hoor en wederhoor plaatsgevonden.

Het verificatieonderzoek heeft aangetoond dat niet altijd de juiste gegevens zijn aangeleverd. Naar de mening van de inspecteurs die de verificatieonderzoeken hebben uitgevoerd, hebben de scholen deze gegevens niet bewust verkeerd aangeleverd. In alle gevallen hadden de inspecteurs de indruk dat slordigheid dan wel vergissingen de redenen waren. Wel moet het belang van een zorgvuldige berekening en verantwoording van de gerealiseerde onderwijstijd bij de scholen onder de aandacht worden gebracht.

De geconstateerde verschillen leidden in twee gevallen tot bijstelling van het gerealiseerde uren aantal naar boven, waardoor in de betreffende leerjaren alsnog aan de norm werd voldaan. Op schoolniveau bleef in alle andere gevallen het oordeel over de onderwijstijd gelijk.



Op grond van de verificatieonderzoeken concludeert de inspectie dat de aangeleverde gegevens van de 86 scholen over de gerealiseerde onderwijstijd als voldoende betrouwbaar kunnen worden beschouwd.

Bij de verificatieonderzoeken is de gerealiseerde onderwijstijd ook procesmatig beoordeeld. Op alle scholen waar de gegevens geverifieerd zijn, is de registratie als adequaat beoordeeld.

### 1.3 Beoordelingscriteria onderwijstijd

In haar brief van 3 september 2009 heeft de toenmalige staatssecretaris van OCW de scholen op de hoogte gesteld van nieuwe wettelijke vereisten, die naar verwachting zullen ingaan in schooljaar 2012/2013. In deze vereisten heeft zij de adviezen van de commissie Onderwijstijd onder leiding van de heer Cornielje integraal overgenomen. Dat betekent een verlaging van het minimum aantal klokuren onderwijstijd van 1.040 naar 1.000. Deze norm geldt voor zowel onderbouw als bovenbouw in alle schoolsoorten, inclusief het praktijkonderwijs. In het examenjaar geldt een minimum van 700 klokuren onderwijstijd (zie tabel 1.3). De staatssecretaris heeft in haar brief afgekondigd dat deze nieuwe norm door de inspectie met onmiddellijke ingang wordt gehanteerd. Als gevolg van dit besluit is, evenals vorig jaar, de norm van 1.000 klokuren door de inspectie als uitgangspunt gehanteerd.

De voorgeschreven urennormen geven de ondergrens aan van de te realiseren onderwijsuren in de verscheidene leerjaren. De naleving ervan geldt als een bekostigingsvoorwaarde en vormt een belangrijk aspect van de kwaliteit van het onderwijs.

Tabel 1.3 Aantal klokuren per schoolsoort en leerjaar

Leerjaar	Aantal klokuren
Onderbouw (leerjaar 1 en 2 vmbo, leerjaar 1 t/m 3 havo en leerjaar 1 t/m 3 vwo)	1.000
Bovenbouw (leerjaar 3 vmbo, leerjaar 4 havo, leerjaar 4 en 5 vwo)	
Praktijkonderwijs (alle leerjaren)	
Examenjaar (leerjaar 4 vmbo, leerjaar 5 havo, leerjaar 6 vwo)	700

#### *Criteria*

Uitgangspunt bij de beoordeling voor het onderzoek van 2010 is de nieuwe (kwalitatieve) definitie van onderwijstijd zoals de staatssecretaris in haar eerder vermelde brief heeft aangegeven.

Onderwijsactiviteiten moeten aan de nieuwe definitie van onderwijstijd voldoen om te kunnen meetellen als onderwijstijd. Deze definitie luidt als volgt:

1. Het onderwijs moet onder de pedagogisch-didactische verantwoordelijkheid van daartoe bekwaam onderwijspersoneel worden uitgevoerd.
2. Het onderwijs moet deel uitmaken van het door de school geplande en voor de leerlingen verplichte onderwijsprogramma.
3. Het onderwijs moet door een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen.

De inspectie heeft in haar beoordelingskader onderwijstijd 2008/2009 in een overzicht aangegeven welke onderwijsactiviteiten worden geaccepteerd als een goede invulling van de onderwijstijd. Dit overzicht is voor de beoordeling van de gerealiseerde onderwijstijd in 2010 gehanteerd als uitgangspunt.

Voor scholen die onderwijsactiviteiten aanbieden die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie, geldt als voorwaarde dat ouders, leerlingen en leraren hebben ingestemd met die activiteiten. Als aan die voorwaarde is voldaan, tellen deze uren mee als onderwijstijd. Scholen dienen daarbij aan te geven welke onderwijsactiviteiten het betreft. Tevens dienen zij aan te geven hoe ouders, leerlingen en leraren betrokken zijn geweest bij de invulling van onderwijstijd en hoe met de reacties is omgegaan.

Als scholen onderwijsactiviteiten bieden die niet in het beoordelingskader onderwijstijd 2008/2009 staan en waarover het gesprek met ouders, leraren en leerlingen (nog) niet is afgerond, dan beoordeelt de inspectie of deze onderwijsactiviteiten een zinvolle invulling zijn van de onderwijstijd. Op basis hiervan bepaalt de inspectie of deze activiteiten meetellen met de gerealiseerde onderwijstijd.

#### *Maatwerk*

In het kader van de Kwaliteitsagenda Voortgezet Onderwijs die in november 2007 is uitgekomen, hebben het ministerie van OCW en de VO-raad een aanvullende maatregel afgesproken. Deze maatregel houdt in dat scholen binnen de verplichte onderwijstijd voor maximaal veertig klokuren per schooljaar een kwalitatief hoogwaardig aanbod van maatwerkactiviteiten kunnen meetellen als onderwijstijd. Dit geldt voor zowel onderbouw als bovenbouw als examenjaar. De maatwerkactiviteiten moeten toegankelijk zijn voor alle leerlingen, ook al hoeven ze niet door alle leerlingen te worden gevolgd. De invulling van deze maximaal veertig klokuren wordt vastgesteld na overleg met de medezeggenschapsraad. Dit betekent dat de school moet kunnen aantonen dat er onderwijsactiviteiten voor deze (maximaal) veertig klokuren gepland staan en op welke manier bepaalde (groepen) leerlingen van dit aanbod gebruik kunnen maken.

#### *Maatschappelijke stage*

Voor iedere leerling kunnen gedurende zijn of haar schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs in totaal 72 klokuren maatschappelijke stage meetellen als onderwijstijd. De klokuren kunnen worden meegeteld in het schooljaar waarin de leerlingen die uren daadwerkelijk aan de maatschappelijke stage hebben besteed.

#### *Regiocorrectie*

Bij het bepalen of een school de norm heeft gehaald, wordt rekening gehouden met de gevolgen van de vakantiespreiding. Dit betekent dat in het schooljaar 2009/2010 voor de scholen in de regio Midden de genoemde urennormen moeten worden verminderd met 54 klokuren. Dat komt neer op 946 klokuren (in plaats van 1.000) respectievelijk 646 klokuren (in plaats van 700) voor het examenjaar. Voor de scholen in de regio Zuid worden de urennormen verminderd met 27 klokuren, wat neerkomt op 963 klokuren (in plaats van 1.000) respectievelijk 673 klokuren (in plaats van 700) voor het examenjaar.

#### *Beoordeling en verantwoording*

Bij de beoordeling of een activiteit tot onderwijstijd kan worden gerekend, is de verantwoording van de school het uitgangspunt. Het gaat er dus vooral om of de school zelf de activiteit tot haar onderwijs rekent. Dat betekent dat de activiteit moet passen bij de visie en het (onderwijs)doel van de school, en dat de activiteit is/wordt opgenomen in schooldocumenten. Daarnaast is van belang dat de activiteit

door de school voorzien is van een doel, een programma/invulling en een vorm van evaluatie.

De school moet de realisatie van het aantal uren kunnen verantwoorden; het aantal klokuren dat niet deugdelijk verantwoord wordt, telt niet mee.

De inspectie heeft beoordeeld of de door de school aangegeven onderwijsactiviteiten aan de hier genoemde criteria én aan de drie eerder genoemde criteria voldoen en of de gerealiseerde onderwijstijd correct is berekend. In de bijlage bij dit rapport is het beoordelingskader opgenomen dat de inspectie hierbij heeft gebruikt.

## 2 Resultaten van de steekproef 2009/2010

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van het onderzoek naar de gerealiseerde onderwijstijd in de nieuwe steekproef van 86 scholen. Deze resultaten worden aangevuld met gegevens over de andere onderwijsactiviteiten die deze scholen aanbieden. Het gaat hierbij om activiteiten die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie, maar die wel van invloed zijn op het al of niet voldoen aan de norm. Ook gegevens over het horizontale overleg dat scholen over deze activiteiten hebben gevoerd, komen aan bod.

### 2.1 Resultaten

Voor de onderzochte 86 scholen is vastgesteld of de gerealiseerde onderwijstijd in het schooljaar 2009/2010 voldoet aan de nieuwe (kwalitatieve) definitie van onderwijstijd en de nieuwe wettelijke vereisten van 1.000 klokuren voor onder- en bovenbouw en 700 klokuren voor het examenjaar. Op iedere school is het onderzoek uitgevoerd op één onderwijssoort (vmbo, havo, vwo of praktijkonderwijs). In tabel 2.1a is de verdeling van de geanalyseerde scholen per onderwijssoort weergegeven.

Tabel 2.1a Geanalyseerde scholen steekproef onderwijstijd 2009/2010, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Aantal	%
Vmbo	53	62%
Havo	15	17%
Vwo	14	16%
Pro	4	5%
Totaal	86	100%

Bij de beoordeling is de regiocorrectie toegepast. De onderwijssoort is als onvoldoende aangemerkt als er in minimaal één leerjaar onvoldoende onderwijstijd is gerealiseerd.

Het onderzoek geeft een representatief beeld van het voortgezet onderwijs als geheel. De resultaten van de beoordeling van de gerealiseerde onderwijstijd op de 86 scholen zijn weergegeven in tabel 2.1b. De gerealiseerde onderwijstijd is beoordeeld exclusief de 'andere activiteiten' (waarmee ouders, leraren en leerlingen moeten hebben ingestemd). Tabel 2.1c toont de beoordeling inclusief andere activiteiten.

Tabel 2.1b (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd (exclusief andere activiteiten) t.o.v. norm, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	46	87%	7	13%	53
havo	8	53%	7	47%	15
vwo	9	64%	5	36%	14
pro	4	100%			4
Totaal	67	78%	19	22%	86

Tabel 2.1c (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. norm, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	47	89%	6	11%	53
havo	9	60%	6	40%	15
vwo	9	64%	5	36%	14
pro	4	100%			4
Totaal	69	80%	17	20%	86

Bij het hanteren van de norm van 1.000 respectievelijk 700 klokuren *exclusief* andere activiteiten voldoet op 67 van de 86 scholen (78 procent) de gerealiseerde onderwijstijd in alle leerjaren van de onderzochte onderwijssoort aan de wettelijke vereisten. Bij het hanteren van de norm *inclusief* andere activiteiten voldoet op 69 van de 86 scholen (80 procent) de gerealiseerde onderwijstijd in alle leerjaren van de onderzochte onderwijssoort aan de wettelijke vereisten. Twee scholen zijn met de meegetelde uren voor andere activiteiten van onvoldoende naar voldoende gegaan.

Op zeventien scholen (in totaal in 34 leerjaren) voldoet volgens de norm inclusief andere activiteiten de gerealiseerde onderwijstijd niet in alle leerjaren van de onderzochte onderwijssoort aan de wettelijke vereisten. Bij acht van deze scholen is in één leerjaar onvoldoende tijd gerealiseerd en bij negen scholen in twee of meer leerjaren.

Uitgaande van de norm exclusief andere activiteiten voldoet op de onderzochte *vmbo's* 87 procent aan de wettelijke vereisten aangaande de gerealiseerde onderwijstijd; vorig jaar was dat op 74 procent het geval. Als ook de andere activiteiten worden meegeteld, stijgt het percentage *vmbo's* dat aan de norm voldoet naar 89 procent.

Op de onderzochte *havo's* stijgt het aantal scholen dat voldoet aan de norm door het meetellen van andere activiteiten van 53 naar 60 procent. Dit percentage is vergelijkbaar met vorig jaar.

Van de *vwo's* in de steekproef heeft 64 procent voldoende onderwijstijd gerealiseerd; het al of niet meetellen van andere activiteiten is hierop niet van invloed. Dit percentage betekent een stijging met 14 procent ten opzichte van vorig jaar.

De scholen/afdelingen voor *praktijkonderwijs* in de steekproef realiseerden alle voldoende onderwijstijd.

#### *Nadere analyse van de resultaten*

Vier *vmbo*-scholen realiseerden onvoldoende onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) in één leerjaar; twee *vmbo*-scholen deden dat in twee of meer leerjaren. Bij twee *havo's* gebeurde datzelfde in één leerjaar en bij vier *havo's* in twee of meer leerjaren. Het tekort aan gerealiseerde onderwijstijd blijft bij twee *vwo's* beperkt tot één leerjaar, maar bij drie *vwo's* gaat het om twee of meer leerjaren.

Onderstaande tabellen 2.1d en 2.1e tonen het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd is gerealiseerd ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren,

exclusief en inclusief andere activiteiten. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm is afgeweken.

Tabel 2.1d Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (exclusief andere activiteiten) t.o.v. de norm

Onderwijssoort (N=85)	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=52)	1	3	-11	3	.	.	.
	2	2	-13	2	.	.	.
	3	5	-30	3	1	1	.
	4	.	.	.	.	.	.
	<b>totaal</b>	<b>10</b>	<b>-21</b>	<b>8</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>.</b>
havo (N=15)	1	4	-27	2	1	1	.
	2	2	-72	.	.	1	1
	3	3	-61	1	.	1	1
	4	7	-65	.	3	1	3
	5	3	-30	2	.	1	.
<b>totaal</b>	<b>19</b>	<b>-52</b>	<b>5</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	
vwo (N=14)	1	1	-2	1	.	.	.
	2	2	-19	1	1	.	.
	3	2	-10	2	.	.	.
	4	5	-23	4	.	.	1
	5	2	-46	.	1	1	.
	6	.	.	.	.	.	.
<b>totaal</b>	<b>12</b>	<b>-18</b>	<b>8</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	
pro (N=4)	1	.	.	.	.	.	.
	2	.	.	.	.	.	.
	3	.	.	.	.	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	5	.	.	.	.	.	.
	6	.	.	.	.	.	.
<b>totaal</b>	<b>.</b>	<b>.</b>	<b>.</b>	<b>.</b>	<b>.</b>	<b>.</b>	
<b>Totaal</b>		<b>41</b>	<b>-35</b>	<b>21</b>	<b>7</b>	<b>7</b>	<b>6</b>

Tabel 2.1e Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de norm

Onderwijssoort (N=85)	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=52)	1	2	-13	2	.	.	.
	2	2	-13	2	.	.	.
	3	4	-32	2	1	1	.
	4	.	.	.	.	.	.
	totaal	8	-22	6	1	1	.
havo (N=15)	1	3	-35	1	1	1	.
	2	2	-72	.	.	1	1
	3	2	-64	1	.	.	1
	4	6	-63	.	2	2	2
	5	2	-13	2	.	.	.
totaal	15	-52	4	3	4	4	
vwo (N=14)	1	.	.	.	.	.	.
	2	2	-19	1	1	.	.
	3	2	-10	2	.	.	.
	4	5	-22	4	.	.	1
	5	2	-46	.	1	1	.
	6	.	.	.	.	.	.
totaal	11	-24	7	2	1	1	
pro (N=4)	1	.	.	.	.	.	.
	2	.	.	.	.	.	.
	3	.	.	.	.	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	5	.	.	.	.	.	.
	6	.	.	.	.	.	.
totaal	.	.	.	.	.	.	
<b>Totaal</b>		<b>34</b>	<b>-35</b>	<b>17</b>	<b>6</b>	<b>6</b>	<b>5</b>

Als de andere activiteiten worden meegeteld (tabel 2.1e), realiseerden zeventien scholen in 34 leerjaren gemiddeld 35 klokuren te weinig onderwijstijd:

- vier leerjaren havo en één leerjaar vwo 76 uur of meer te weinig;
- één leerjaar vmbo, vier leerjaren havo en één leerjaar vwo 51-75 uur te weinig;
- één leerjaar vmbo, drie leerjaren havo en twee leerjaren vwo 26-50 uur te weinig en
- zes leerjaren vmbo, vier leerjaren havo en zeven leerjaren vwo 1-25 uur te weinig.

In 2008/2009 was het gemiddelde tekort 40 klokuren.

Het meerekenen van andere activiteiten zorgt ervoor dat in zeven leerjaren voldoende onderwijstijd werd gerealiseerd, die zonder die activiteiten onvoldoende onderwijstijd realiseerden (vergelijking tussen tabellen 2.1d en 2.1e). Van de onderzochte onderwijssoorten komt de havo het slechtst naar voren met het hoogste aantal leerjaren onvoldoende, gemiddeld het hoogste aantal uren te weinig en het hoogste aantal leerjaren met 76 of meer uur te weinig.

Op de onderzochte scholen werd gemiddeld ruim boven de norm onderwijstijd gerealiseerd: 62 klokuren exclusief andere activiteiten (zie tabel 2.1f) en 69 inclusief andere activiteiten (zie tabel 2.1g). In 2008/2009 waren dat er 50. Het vmbo realiseerde gemiddeld 77 uur (73 exclusief), het havo 48 uur (37 exclusief), het vwo 65 uur (55 exclusief) en het praktijkonderwijs 71 uur (65 exclusief) boven de norm. Het positief effect van het meetellen van de andere activiteiten is in havo en vwo het grootst.

Tabel 2.1f Totaal en gemiddeld aantal uren gerealiseerde onderwijstijd (exclusief andere activiteiten) t.o.v. de norm

Onderwijssoort (N=85)	Leerjaar	Gemiddeld aantal uren
vmbo (N=52)	1	52
	2	48
	3	55
	4	137
	totaal	73
havo N=15)	1	47
	2	31
	3	22
	4	7
	5	79
totaal	37	
vwo (N=14)	1	56
	2	57
	3	57
	4	28
	5	45
	6	89
totaal	55	
pro (N=4)	1	29
	2	26
	3	98
	4	75
	5	102
	6	57
totaal	65	
Totaal		62



Tabel 2.1g Totaal en gemiddeld aantal uren gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de norm

Onderwijssoort (N=85)	Leerjaar	Gemiddeld aantal uren
vmbo (N=52)	1	57
	2	52
	3	59
	4	140
	totaal	77
havo (N=15)	1	57
	2	43
	3	30
	4	21
	5	89
totaal	48	
vwo (N=14)	1	64
	2	65
	3	65
	4	40
	5	57
	6	102
totaal	65	
pro (N=4)	1	35
	2	32
	3	114
	4	81
	5	102
	6	57
totaal	71	
Totaal		69

## 2.2 Andere activiteiten die niet voorkomen in het waarderingskader

De veranderingen in de wettelijke vereisten, met ingang van het schooljaar 2012/2013, betreffen niet alleen de kwantitatieve maar ook de kwalitatieve definitie van onderwijstijd. Het criterium 'afdwingbare begeleiding' uit 2006 wordt in de nieuwe definitie vervangen door het criterium dat het onderwijs door een inspirerend en uitdagend karakter moet bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen.

Tijdens het onderzoek heeft de inspectie ook kwalitatieve gegevens verzameld over de onderwijstijd (volgens de nieuwe definitie) en over het overleg tussen de school en de ouders, leerlingen en docenten. De scholen is gevraagd om samen met de gerealiseerde onderwijstijd op te geven of er in het schooljaar 2009/2010 andere onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd die niet vallen binnen de 'oude' wettelijke criteria maar mogelijk wel binnen de nieuwe definitie. Als die onderwijsactiviteiten hebben plaatsgevonden, dan heeft de inspectie aanvullend gevraagd wat de omvang hiervan was, of over deze activiteiten overleg met de belanghebbenden heeft plaatsgevonden en of de afspraken hierover zijn vastgelegd.

19 (22%) van de 86 scholen geven aan andere onderwijsactiviteiten te hebben uitgevoerd, die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie.

Dit betreft acht vmbo scholen, zes havo's, drie vwo's en twee scholen/afdelingen voor praktijkonderwijs.

Zeventien van de negentien scholen voldoen aan de norm voor gerealiseerde onderwijstijd, ongeacht het wel of niet meetellen van andere activiteiten. De overige twee scholen (een vmbo en een havo) voldoen aan de norm door het meetellen van andere activiteiten.

De twee laatstgenoemde scholen geven aan activiteiten uit te voeren die niet binnen het beoordelingskader van de inspectie vallen. Over de activiteiten op de vmbo-school is overleg gevoerd met de medezeggenschapsraad (MR). De beslissing is vastgelegd. Nadere analyse wijst uit dat deze activiteiten wel binnen het huidige beoordelingskader vallen. Daarmee voldoet het meetellen van deze activiteiten aan de gestelde criteria.

Over de activiteiten op de havo-school zijn ouders en leerlingen schriftelijk bevroegd, is met docenten en MR overlegd en is het oordeel vastgelegd. Nadere analyse wijst uit dat een groot deel van deze activiteiten binnen het huidige beoordelingskader vallen en een klein gedeelte niet. Dit betreft lessen onder de titel 'vrije sport' en niet duidelijk is of deze lessen voldoen aan de gestelde criteria. Aangezien over deze laatste activiteiten de horizontale dialoog met alle betrokkenen is gevoerd, kunnen deze activiteiten worden meegeteld als onderwijstijd.

### 3 CONCLUSIES VAN DE STEEKPROEF 2009/2010

De resultaten in dit eerste deel van het rapport geven een landelijk beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in het voortgezet onderwijs als geheel. Uit de resultaten van de groep van 86 onderzochte scholen kan het volgende worden geconcludeerd.

Op 80 procent van de scholen wordt voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Dit betekent dat nog altijd één op de vijf scholen onvoldoende onderwijstijd realiseert. Een behoorlijk deel van de leerlingen in het voortgezet onderwijs krijgt hierdoor nog te weinig onderwijsuren.

De inspectie voert op de scholen die niet aan de norm voldoen een verificatieonderzoek uit. Indien uit dit verificatieonderzoek blijkt dat de school daadwerkelijk onvoldoende onderwijstijd heeft gerealiseerd, gaat de inspectie over tot nalevingstoezicht onderwijstijd. Zo nodig kan dit leiden tot bekostigingsstrafsancties.

Inmiddels voldoet binnen het *vmbo* 89 procent van de onderzochte scholen aan de wettelijke vereisten aangaande de gerealiseerde onderwijstijd; van de *havo's* voldoet zestig procent en van de *vwo's* 64 procent. Voor het eerst dit jaar is ook het *praktijkonderwijs* in de steekproef betrokken. Alle onderzochte scholen/afdelingen realiseerden voldoende onderwijstijd.

#### 3.1 Vergelijking met eerdere schooljaren

In 2009 realiseerde 68 procent van de scholen voldoende onderwijstijd op basis van de norm van 1.000/700 uur, waarbij de 'andere activiteiten' niet werden meegeteld. In 2010 is dat aantal gestegen naar 78 procent, uitgaande van diezelfde norm. Feitelijk realiseerde in 2010 80 procent van de scholen voldoende onderwijstijd, aangezien nu ook de 'andere activiteiten' kunnen worden meegeteld.

In 2009 realiseerden de scholen gemiddeld 30 klokuren meer dan de toen geldende norm. Afgezet tegen diezelfde norm hebben de scholen in 2010 62 klokuren meer gerealiseerd. Door het meetellen van andere activiteiten is feitelijk het aantal meer gerealiseerde uren gestegen naar 69.

Binnen het *vmbo* voldoet inmiddels 89 procent van de scholen aan de wettelijke vereisten aangaande de gerealiseerde onderwijstijd; vorig jaar was dat op 74 procent het geval.

Op de onderzochte *havo's* heeft 60 procent voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Dit percentage is vergelijkbaar met vorig jaar.

Van de *vwo's* heeft 64 procent voldoende klokuren gerealiseerd, een stijging met 14 procent ten opzichte van het vorig jaar.

De scholen/afdelingen voor *praktijkonderwijs* in de steekproef realiseerden alle voldoende onderwijstijd.

De resultaten steken in het algemeen gunstig af ten opzichte van eerdere onderzoeken van de inspectie.

Het aantal scholen dat voldoende onderwijstijd realiseert is ook in 2009/2010 aanzienlijk toegenomen. Evenals in 2008/2009 zijn er geen scholen die meer dan 150 uur te weinig onderwijstijd realiseerden. Wel zijn er drie scholen (in totaal in vijf leerjaren) in de steekproef 2009/2010 die meer dan 75 uur te weinig onderwijstijd hebben gerealiseerd. Het hoogst aantal te weinig gerealiseerde onderwijstijd is 126 uur en komt voor in het derde leerjaar *havo*.

Daarnaast realiseerden de scholen gemiddeld ruimschoots meer onderwijstijd dan wettelijk vereist.

Tabel 3.1 Vergelijking resultaten onderzoeken schooljaren 2006/2007, 2007/2008 en 2008/2009

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
	76 scholen	77 scholen	75 scholen	86 scholen
Voldoende gerealiseerd	7%	28%	43% 'oude' norm resp. 68% 'nieuwe' norm	80% nieuwe norm (incl. andere activiteiten)

Samengevat kan het volgende worden geconcludeerd. Het beleid van de overheid is erop gericht dat alle scholen met hun gerealiseerde onderwijstijd aan de wettelijke vereisten gaan voldoen. Er is op dit punt in de afgelopen jaren forse vooruitgang geboekt en met de toepassing van de nieuwe norm, inclusief de mogelijkheid andere activiteiten mee te tellen, voldoet op dit moment vier vijfde deel van de scholen aan de wettelijke vereisten.

Gemiddeld realiseren scholen ten opzichte van de norm 69 klokuren per leerjaar meer onderwijstijd (inclusief andere activiteiten). De scholen die niet aan de norm voldoen, realiseren gemiddeld 35 klokuren per leerjaar te weinig.

Dit toont aan dat het dus mogelijk is om aan de wettelijke vereisten te voldoen. Tegelijkertijd blijkt dat een minderheid van de scholen nog een inspanning zal moeten leveren om de norm te halen. Evenals in 2009 zien we in 2010 de grootste tekorten op de onderzochte havo's, maar ook bij vmbo en vwo zijn er meerdere leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd. De inspectie zal op deze laatste groep scholen nalevingstoezicht onderwijstijd uitoefenen. Zo nodig kan dit leiden tot bekostigings sancties.

Een mogelijke verklaring voor de tekorten op de havo-afdelingen is de incidentele lesuitval. De inspectie zal in 2011 onderzoeken of ook andere factoren een rol spelen.

### 3.2 Overige conclusies

#### *De gevolgen van de nieuwe norm*

In dit onderzoek is de inspectie uitgegaan van de nieuwe norm van 1.000 klokuren voor onderbouw, bovenbouw en praktijkonderwijs en van 700 klokuren voor het examenjaar. De andere activiteiten (waarmee ouders, leerlingen en leraren moeten hebben ingestemd) zijn in die nieuwe norm betrokken. Om de invloed van het al of niet meetellen van deze activiteiten inzichtelijk te maken, heeft de inspectie twee berekeningen gemaakt en in dit rapport gepresenteerd. Daarnaast is ook een berekening gemaakt op basis van de 'oude' norm: 1.040 klokuren in de onderbouw, 1.000 klokuren in de bovenbouw en 700 in het examenjaar. Deze berekening en de daaruit voortkomende vergelijking met eerdere jaren is opgenomen in bijlage 2.

De berekeningen tonen aan dat door de aanpassing van de norm veel scholen daadwerkelijk beter in staat zijn aan de wettelijke verplichtingen te voldoen.

## 4

## NIEUWE BEOORDELING STEEKPROEFSCHOLEN 2008/2009

In het inspectieonderzoek onderwijstijd 2009 werd bij 23 scholen geconstateerd dat zij in cursusjaar 2008/2009 te weinig onderwijstijd gerealiseerd hebben. Deze scholen zijn onder geïntensiveerd toezicht van de inspectie gesteld en met de scholen is afgesproken dat in cursusjaar 2009/2010 de gerealiseerde onderwijstijd aan de norm diende te voldoen.

In de steekproef 2010 zijn deze 23 scholen (zie onderwijsverslag 2008/2009) opgenomen. De verdeling van deze scholengroep 2008/2009 naar geanalyseerde onderwijssoorten is weergegeven in tabel 4.1.

Tabel 4.1 Geanalyseerde onderwijssoorten (steekproef 2008/2009)

Onderwijssoort	Aantal	%
vmbo	14	61%
havo	2	9%
vwo	7	30%
Totaal	23	100%

Voor deze scholen is vastgesteld, op basis van door de school aangeleverde gegevens, welke wel en welke niet aan de norm voor gerealiseerde onderwijstijd voldoen. De norm is bij deze berekening aangepast aan regio en leerjaar (examenklas). Wanneer er in minimaal één leerjaar van de betreffende onderwijssoort op de school onvoldoende onderwijstijd is gerealiseerd, dan is de vestiging aangemerkt als 'onvoldoende'.

Van deze groep scholen heeft 35 procent onvoldoende onderwijstijd gerealiseerd ten opzichte van de norm (tabel 4.2). Voor geen van deze 23 scholen is het wel of niet meetellen van andere activiteiten van invloed op het voldoen aan de norm.

Tabel 4.2 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. norm (steekproef 2008/2009), resultaten onderzoek 2009/2010, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	9	64%	5	36%	14
havo	2	100%			2
vwo	4	57%	3	43%	7
Totaal	15	65%	8	35%	23

Uit de tabel blijkt dat inmiddels vijftien scholen in 2009/2010 voldoende onderwijstijd realiseren. Vijf vmbo's en drie vwo's hebben ook in 2009/2010 onvoldoende onderwijstijd gerealiseerd. Op vier vmbo's beperkt de onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd zich tot één leerjaar. Op één vmbo en drie vwo's is sprake van onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd in twee of meer leerjaren.

Tabel 4.4 toont het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd gerealiseerd is ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm is afgeweken.

In deze scholengroep (steekproef 2008/2009) realiseerden acht scholen in veertien leerjaren gemiddeld 30 klokuren te weinig onderwijstijd. Het vwo realiseerde gemiddeld 40 en het vmbo gemiddeld 23 klokuren te weinig.

Tabel 4.3 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm

Onderwijssoort (N=22)	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=13)	1	2	-17	2			
	2	2	-32	1	1		
	3	3	-23	2	1		
	4	1	-17	1			
	totaal	8	-23	6	2		
havo (N=2)	1						
	2						
	3						
	4						
	5						
totaal							
vwo (N=7)	1						
	2						
	3	1	-8	1			
	4	2	-34	1		1	
	5	3	-56	1	1		1
	6						
totaal	6	-40	3	1	1	1	
Totaal		14	-30	9	3	1	1

In acht leerjaren van het vmbo is in 2009/2010 te weinig onderwijstijd gerealiseerd: in zes leerjaren tot en met 25 klokuren te weinig en in twee leerjaren 26 tot en met 50 klokuren te weinig.

In zes leerjaren van het vwo is in 2009/2010 te weinig onderwijstijd gerealiseerd: in drie leerjaren tot en met 25 klokuren te weinig, in één leerjaar 51 tot en met 75 uur te weinig en in één leerjaar 76 uur of meer te weinig.

Geen van deze scholen geeft aan dat er onderwijstijd besteed wordt aan andere activiteiten.

Ook bij deze scholengroep is er sprake van het al eerder geconstateerde verschijnsel dat de scholen gemiddeld in ruime mate meer klokuren realiseerden dan wettelijk vereist: gemiddeld 53 inclusief andere activiteiten (49 exclusief).

In het vmbo zijn dit 49 uren (44 exclusief andere activiteiten), in het havo 75 (69 exclusief) en in het vwo 54 (49 exclusief).

#### *Eerdere financiële sanctie*

In deze scholengroep is aan één school een financiële sanctie opgelegd vanwege het feit dat in het jaar 2008/2009 in één of meer leerjaren meer dan 75 uur te weinig onderwijstijd is gerealiseerd. De school realiseerde in 2009/2010 in één leerjaar van de onderzochte onderwijssoort wederom te weinig onderwijstijd (39 klokuren).

### *Conclusie*

De resultaten in dit hoofdstuk geven een beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in cursusjaar 2009/2010 op de 23 scholen die bij het onderzoek van 2009 te weinig onderwijstijd hebben gerealiseerd en daarna onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld.

Van de veertien vmbo-scholen voldoen er inmiddels negen aan de norm. Vijf scholen hebben in 2009/2010 nog te weinig onderwijstijd gerealiseerd.

De twee havo-scholen hebben in 2009/2010 beide voldoende onderwijstijd gerealiseerd.

Van de zeven vwo-scholen voldoen er inmiddels vier aan de norm, maar zijn er nog drie die in 2009/2010 te weinig onderwijstijd hebben gerealiseerd.

Voor de vijftien scholen die onder geïntensiveerd toezicht van de inspectie vallen en die in cursusjaar 2009/2010 voldoende onderwijstijd hebben gerealiseerd, kan het traject van geïntensiveerd toezicht worden beëindigd. Voor de overige acht scholen zal de inspectie opnieuw nalevingstoezicht onderwijstijd uitoefenen. Zo nodig kan dit leiden tot bekostigings sancties. Op deze acht scholen zal, voorafgaand aan een eventuele bekostigings sanctie, verificatieonderzoek plaatsvinden. In dat onderzoek zal tevens worden nagegaan wat de oorzaken zijn van het feit dat opnieuw te weinig onderwijstijd is gerealiseerd.

## 5

## NIEUWE BEOORDELING STEEKPROEFSCHOLEN 2007/2008

In het inspectieonderzoek onderwijstijd 2010 is ook de gerealiseerde onderwijstijd onderzocht op de veertien scholen die in 2008 onvoldoende onderwijstijd hadden gerealiseerd voor cursusjaar 2007/2008 en die daarna onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld. In 2009 bleken deze scholen ook onvoldoende onderwijstijd te hebben gerealiseerd in cursusjaar 2008/2009.

Alle veertien scholen in deze groep hebben bij het onderzoek in 2010 de informatie over de gerealiseerde onderwijstijd in 2009/2010 aangeleverd.

De verdeling per onderwijssoort is te zien in tabel 5.1.

Tabel 5.1 Geanalyseerde scholen steekproef 2007/2008, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Aantal	%
vmbo	4	28%
havo	5	36%
vwo	5	36%
Totaal	14	100%

Voor deze scholen is vastgesteld, op basis van door de school aangeleverde gegevens, welke wel en welke niet aan de norm voor gerealiseerde onderwijstijd voldoen. Bij geen van de scholen is van invloed gebleken of andere activiteiten wel of niet worden meegeteld.

Tabel 5.2 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. norm (steekproef 2007/2008), resultaten onderzoek 2009/2010, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	3	75%	1	25%	4
havo	2	40%	3	60%	5
vwo	4	80%	1	20%	5
Totaal	9	64%	5	36%	14

Negen scholen realiseerden in 2009/2010 voldoende onderwijstijd, vijf scholen (opnieuw) onvoldoende: één vmbo, drie havo's en één vwo. Gemiddeld realiseerden deze vijf scholen in elf leerjaren 37 klokuren te weinig onderwijstijd. Het vwo realiseerde gemiddeld 40, het havo gemiddeld 40 en het vmbo gemiddeld 5 uren te weinig.



Tabel 5.3 toont het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd is gerealiseerd ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm wordt afgeweken.

Tabel 5.3 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (steekproef 2007/2008) t.o.v. de norm, resultaten onderzoek 2009/2010

Onderwijssoort (N=14)	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=4)	1	1	-5	1			
	2						
	3						
	4						
	totaal	1	-5	1			
havo (N=5)	1	2	-21	2			
	2	2	-56	1			1
	3	1	-48		1		
	4	3	-40	2			1
	5						
totaal	8	-40	5	1		2	
vwo (N=5)	1						
	2						
	3						
	4	1	-44		1		
	5	1	-36		1		
	6						
totaal	2	-40		2			
<b>Totaal</b>		<b>11</b>	<b>-37</b>	<b>6</b>	<b>3</b>		<b>2</b>

In 2009/2010 is in één leerjaar van het vmbo vijf uur te weinig onderwijstijd gerealiseerd. In acht leerjaren van het havo is gemiddeld veertig uur te weinig onderwijstijd gerealiseerd: in vijf leerjaren tot en met 25 uur te weinig, in één leerjaar 26 tot en met 50 klokuren en in twee leerjaren 51 tot en met 75 klokuren te weinig. In één leerjaar van het vwo is 44 klokuren te weinig onderwijstijd gerealiseerd.

Voor alle leerjaren met te weinig gerealiseerde onderwijstijd in 2009/2010 geldt dat de uitkomst niet wordt beïnvloed door het wel of niet meetellen van andere activiteiten.

Ook binnen deze scholengroep realiseerden de scholen gemiddeld in ruime mate meer klokuren dan vereist: gemiddeld 61 inclusief andere activiteiten (60 exclusief). In het vmbo is dit gemiddeld 62(inclusief en exclusief), in het havo 79 (77 exclusief) en in het vwo 45(inclusief en exclusief). Dit betekent dat de scholen die nu wel voldoende onderwijstijd realiseren, dit ook in ruime mate doen.

#### *Andere onderwijsactiviteiten*

De school die heeft aangegeven andere activiteiten mee te tellen bij de gerealiseerde onderwijstijd, voldoet aan de norm, ongeacht het wel of niet meetellen van deze activiteiten.

#### *Eerdere financiële sanctie*

In deze scholengroep is aan drie scholen een financiële sanctie opgelegd omdat in één of meer leerjaren meer dan 75 uur te weinig onderwijstijd is gerealiseerd. Eén van deze scholen heeft in 2009/2010 voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Eén school heeft in 2009/2010 in één leerjaar te weinig onderwijstijd gerealiseerd (5 klokuren). Eén school realiseerde in 2009/2010 in drie leerjaren onvoldoende onderwijstijd (22, 88 en 103 klokuren).

#### *Conclusie*

De resultaten in dit hoofdstuk geven een beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in cursusjaar 2009/2010 op de veertien scholen van de scholengroep uit de steekproef 2007/2008 die bij de onderzoeken van 2008 en 2009 te weinig onderwijstijd hebben gerealiseerd en onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld.

Van de drie vmbo-scholen uit deze groep voldoen er inmiddels twee aan de norm, maar er is nog één vmbo-school die ook in 2009/2010 te weinig onderwijstijd heeft gerealiseerd.

Van de vijf havo-scholen hebben er twee in 2009/2010 voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Drie scholen hebben in 2009/2010 (nog altijd) te weinig onderwijstijd gerealiseerd.

Van de vijf vwo-scholen voldoen er inmiddels vier aan de norm, maar is er nog één die ook in 2009/2010 niet aan de norm voor gerealiseerde onderwijstijd voldoet.

Voor de negen scholen die onder verscherpt toezicht van de inspectie staan en die inmiddels aan de norm voldoen, kan het traject van verscherpt toezicht worden beëindigd.

Voor de vijf scholen die in 2007/2008, 2008/2009 en ook in 2009/2010 onvoldoende onderwijstijd hebben gerealiseerd, zal de inspectie nalevingstoezicht onderwijstijd uitoefenen. Zo nodig kan dit (opnieuw) leiden tot bekostigingssancties. Op deze vijf scholen zal, voorafgaand aan een eventuele bekostigingssanctie, verificatieonderzoek plaatsvinden. In dat onderzoek zal tevens worden nagegaan wat de oorzaken zijn van het feit dat opnieuw te weinig onderwijstijd is gerealiseerd.

## 6

## NIEUWE BEOORDELING STEEKPROEFSCHOLEN 2006/2007

In het inspectieonderzoek onderwijstijd 2010 is ook de gerealiseerde onderwijstijd onderzocht op de negen scholen die op basis van het onderzoek over het cursusjaar 2006/2007 onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld.

Alle negen scholen hebben bij het onderzoek in 2010 de informatie over de gerealiseerde onderwijstijd 2009/2010 aangeleverd. De verdeling per onderwijssoort is te zien in tabel 6.1.

Tabel 6.1 Geanalyseerde scholen steekproef 2006/2007

Onderwijssoort	Aantal	%
vmbo	3	33%
havo	6	67%
Totaal	9	100%

Voor deze scholen is vastgesteld, op basis van door de school aangeleverde gegevens, welke wel en welke niet aan de norm voor gerealiseerde onderwijstijd voldoen. Bij geen van de scholen is van invloed gebleken of andere activiteiten wel of niet worden meegeteld.

Tabel 6.2 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. norm (steekproef 2006/2007), resultaten onderzoek 2009/2010, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	2	67%	1	33%	3
havo	4	67%	2	33%	6
Totaal	6	67%	3	33%	9

Door deze scholen zijn geen andere activiteiten vermeld.

Twee vmbo's en vier havo's hebben in 2009/2010 voldoende onderwijstijd gerealiseerd.

Eén vmbo en twee havo's hebben in 2009/2010 onvoldoende onderwijstijd gerealiseerd.

Deze drie realiseerden gemiddeld in vier leerjaren 51 klokuren te weinig onderwijstijd. Bij het vwo is dit gemiddeld 45 en bij het vmbo 58.

Tabel 6.3 toont het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd gerealiseerd is ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm is afgeweken.

Tabel 6.3 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm, steekproef 2006/2007

Onderwijssoort (N=9)	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=3)	1						
	2	1	-65			1	
	3	1	-50		1		
	4						
	totaal	2	-58		1	1	
havo (N=6)	1						
	2						
	3						
	4	2	-45		2		
	5						
	totaal	2	-45		2	1	
Totaal		4	-51		3	1	

In twee leerjaren van het vmbo is in 2009/2010 gemiddeld 58 uur te weinig onderwijstijd gerealiseerd: in één leerjaar 26 tot en met 50 uur te weinig en in één leerjaar 51 tot en met 75 uur te weinig.

Op beide havo's is in één leerjaar in 2009/2010 gemiddeld 45 uur te weinig onderwijstijd gerealiseerd: in beide leerjaren 26 tot en met 50 uur te weinig.

Voor alle leerjaren met te weinig gerealiseerde onderwijstijd in 2009/2010 geldt dat de uitkomst niet wordt beïnvloed door het wel of niet meetellen van andere activiteiten.

Ook in deze scholengroep realiseerden de scholen gemiddeld in ruime mate meer klokuren dan vereist: gemiddeld 44 klokuren per leerjaar (48 in vmbo en 42 in havo).

#### *Eerdere financiële sanctie*

In deze scholengroep is aan één school een financiële sanctie opgelegd vanwege te weinig gerealiseerde onderwijstijd. Deze school realiseerde in 2009/2010 in twee leerjaren van de onderzochte onderwijssoort te weinig onderwijstijd (65 en 50 klokuren).

#### *Conclusie*

De resultaten in dit hoofdstuk geven een beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in cursusjaar 2009/2010 op de negen scholen die sinds het onderzoek over het cursusjaar 2006/2007 onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld.

Van de drie vmbo's voldoen er inmiddels twee aan de norm, maar één heeft ook in 2009/2010 te weinig onderwijstijd gerealiseerd.

Van de zes havo's hebben er vier in 2009/2010 voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Twee havo's hebben in 2009/2010 (nog altijd) te weinig onderwijstijd gerealiseerd.

Voor de zes scholen die onder verscherpt toezicht van de inspectie staan en die inmiddels aan de norm voldoen, kan het traject van verscherpt toezicht worden beëindigd.

Voor de drie scholen die in 2009/2010 onvoldoende onderwijstijd hebben gerealiseerd, zal de inspectie nalevingstoezicht onderwijstijd uitoefenen. Zo nodig kan dit (opnieuw) leiden tot bekostigings sancties. Op deze drie scholen zal, voorafgaand aan een eventuele bekostigings sanctie, verificatieonderzoek plaatsvinden. In dat onderzoek zal tevens worden nagegaan wat de oorzaken zijn van het feit dat opnieuw te weinig onderwijstijd is gerealiseerd.

## 7 ANDERE ACTIVITEITEN DIE NIET VOORKOMEN IN HET WAARDERINGSKADER

Tijdens het onderzoek heeft de inspectie ook kwalitatieve gegevens verzameld over de onderwijstijd en over het overleg hierover tussen de school en de ouders, leerlingen en docenten.

De scholen is gevraagd om samen met de gerealiseerde onderwijstijd op te geven of er in het schooljaar 2009/2010 andere onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd. Het gaat hier om activiteiten die niet vallen binnen de 'oude' wettelijke criteria, maar mogelijk wel binnen de nieuwe kwalitatieve definitie. Als die onderwijsactiviteiten hebben plaatsgevonden, dan heeft de inspectie aanvullend gevraagd wat de omvang ervan was, of over deze activiteiten overleg met de belanghebbenden heeft plaatsgevonden en of de afspraken hierover zijn vastgelegd.

### *Onderwijssoorten*

25 (19%) van de 133 scholen die bij het onderzoek zijn betrokken, geven aan dat er onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie. Dit betreft elf vmbo-scholen, acht havo's, vier vwo's en twee scholen/afdelingen voor praktijkonderwijs.

Twintig van deze scholen bieden zowel in de onderbouw als in de bovenbouw 'andere activiteiten' aan, drie havo's doen dat alleen in de bovenbouw, en één vmbo en één vwo alleen in de onderbouw.

### *Uren*

Het aantal uren dat de scholen aan deze activiteiten besteden, loopt sterk uiteen. In havo en vwo worden gemiddeld respectievelijk 115 en 260 uur besteed aan andere onderwijsactiviteiten. Het hoge aantal bij het vwo wordt veroorzaakt door één uitschieter. In het vmbo wordt gemiddeld 96 uur en in het praktijkonderwijs gemiddeld 69 uur aan deze activiteiten besteed.

### *Activiteiten*

Scholen hebben onder de titel 'Anders' activiteiten aangegeven die voor een belangrijk deel binnen het beoordelingskader van de inspectie vallen.

De volgende activiteiten kunnen worden aangemerkt als maatwerkactiviteiten:

- extra begeleidingslessen;
- mentorgesprekken;
- steunlessen;
- begeleidingsuur.

Voor de volgende activiteiten geldt dat ze onder 'gewone onderwijstijd' kunnen vallen (mits alle leerlingen in een leerjaar of een bepaalde stroom deelnemen) of onder maatwerkactiviteiten:

- keuzemodules;
- activiteiten in het kader van cultuurprofiel school;
- cultuurprogramma;
- universumschoolactiviteiten;
- ckv;
- toneel, muziek;
- talenturen, muzieklessen;
- verrijkingslessen;

- extra les in opstroomklas en training leerlingen examenklas;
- verplichte examentraining op zaterdag en in vakanties;
- Chinees, Spaans.

De volgende activiteiten vallen onder werkweken en excursies:

- internationale activiteiten;
- uitwisseling buitenland;
- buitenschoolse activiteiten (zestien scholen).

De volgende activiteiten vallen onder zelfstandig werken, mits aan de daarvoor geldende voorwaarden wordt voldaan:

- praktische opdrachten en handelingsdelen;
- individuele schoolse activiteiten in avonden.

De volgende activiteit staat als activiteit benoemd in het waarderingskader:

- maatschappelijke stage.

Voor de volgende activiteit is onvoldoende duidelijk wat wordt geboden, welke leerlingen deelnemen en of de activiteiten verplicht zijn of vrijwillig:

- zomerschool.

Voor de volgende activiteit is in het huidige waarderingskader aangegeven dat de uren niet meegeteld mogen worden als onderwijstijd:

- E-learning (vier scholen).

Tegelijkertijd geeft het nieuwe wetsvoorstel aan dat nieuwe onderwijsactiviteiten zijn toegestaan, mits daarover de horizontale dialoog is gevoerd en de medezeggenschapsraad (MR) ermee heeft ingestemd. Indien aan deze voorwaarden is voldaan, kan E-learning (vooralsnog) meetellen.

#### *Overleg over andere activiteiten*

Op alle 25 scholen waar genoemde andere onderwijsactiviteiten worden uitgevoerd, is met belanghebbenden gecommuniceerd over de andere onderwijsactiviteiten. Op veertien scholen ging het om overleg met docenten, met MR of met een combinatie van docenten en MR. Op tien scholen werd daarnaast ook genoemd:

- correspondentie ouders en ouderklankbordgroep;
- met de samenwerkingspartner jeugdzorginstelling;
- oudercommissie;
- ouderraad;
- overleg docenten-directie;
- overleg docenten-directie-kerndirectie;
- overleg met leerlingenraad;
- schriftelijke informatie;
- bevraging (zonder toelichting);
- nader overleg (zonder toelichting).

#### *Overleg over maatwerkactiviteiten*

Eén school noemt maatwerkactiviteiten zonder nadere aanduiding en geeft aan hierover overleg te hebben gevoerd met de medezeggenschapsraad.

Zeven scholen noemen activiteiten die gerekend dienen te worden onder maatwerk. Op vijf van deze scholen is hierover overleg gevoerd met de MR.

### *Beoordeling belanghebbenden*

Alle 25 scholen geven aan dat de betrokkenen met wie zij hebben gecommuniceerd, deze andere activiteiten een zinvolle besteding vinden van de onderwijstijd.

### *Wijze van vastleggen*

De resultaten van het overleg met de belanghebbenden over deze andere invulling van onderwijs is op 19 van de 25 scholen vastgelegd in documenten. Op 6 scholen is dit niet het geval.

In de meeste gevallen zijn de resultaten vastgelegd in het verslag van de MR of in de notulen van de docentenvergadering. Daarnaast werden de volgende zaken genoemd:

- rapportage bevraging (2x);
- vermelding in de jaarkalender, in de schoolgids (2x) en op de website;
- opname in PTA's of in handboek;
- positief advies locatieraad;
- notulen oudercommissie (2x);
- jaarboek;
- notulen van overleg;
- verslag afdelingsvergadering;
- verslag sectievergadering;
- verslag vergadering managementteam;
- verantwoordingsdocument over de lessen;
- lessentabel.

Hieruit blijkt dat scholen heel verschillend omgaan met het vastleggen van de resultaten van het overleg en dat in meerdere gevallen het overleg is vastgelegd dat met een deel van de belanghebbenden is gevoerd.

### *Beoordeling door de inspectie*

23 van de 25 scholen die aangeven andere activiteiten te hebben uitgevoerd, voldoen aan de (kwantitatieve) norm voor gerealiseerde onderwijstijd, ongeacht of deze andere activiteiten worden meegeteld.

Voor deze 23 scholen is geen inspectieoordeel over de andere activiteiten of over de gevoerde horizontale dialoog vereist, aangezien deze activiteiten worden aangeboden in uren boven de norm. De activiteiten zijn wel opgenomen in bovenstaand overzicht, omdat ze in een aantal gevallen niet passen binnen het huidige waarderingskader.

Twee scholen voldoen aan de norm door het meetellen van andere activiteiten. Eén school geeft aan activiteiten uit te voeren die niet binnen het beoordelingskader van de inspectie vallen, maar bij nadere analyse is gebleken dat het gaat om activiteiten die daar wel binnen vallen en derhalve terecht zijn meegeteld.

De andere school geeft ook aan activiteiten uit te voeren die niet binnen het beoordelingskader vallen. Nadere analyse wijst uit dat een groot deel van deze activiteiten binnen het huidige beoordelingskader valt; voor een klein deel is dit onduidelijk omdat niet duidelijk is aangegeven of het activiteiten voor alle leerlingen zijn en of er sprake is geweest van begeleiding. Het gaat hierbij om een aantal activiteiten sport.

Over alle activiteiten zijn ouders en leerlingen schriftelijk bevestigd, is met docenten en MR overlegd en is het oordeel vastgelegd. Op grond van het gegeven dat de horizontale dialoog met alle betrokkenen is gevoerd, komt de inspectie tot het oordeel dat deze activiteiten terecht zijn meegeteld in de bepaling van de gerealiseerde onderwijstijd.



Over de activiteiten die door scholen zijn meegeteld (ongeacht of ze daarmee voldoen aan de norm) en die niet passen binnen het beoordelingskader, zal de inspectie de minister separaat adviseren.

#### *Conclusie*

In de kwalitatieve definitie van onderwijstijd wordt het criterium betrokken dat het onderwijs door een inspirerend en uitdagend karakter moet bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen. Over de vraag wat inspirerende en uitdagende onderwijsactiviteiten zijn, dient op de school een horizontale dialoog te worden gestart tussen de school en de ouders en leerlingen. Over deze horizontale dialoog geeft dit onderzoek wel informatie, maar dienen de conclusies met enige terughoudendheid te worden gezien.

25 scholen (19 procent) hebben aangegeven andere onderwijsactiviteiten aan te bieden dan die in het beoordelingskader van de inspectie staan vermeld. Dit percentage ligt lager dan in 2008/2009, maar de spreiding over de onderwijssoorten is vergroot. Waren het vorig jaar bijna uitsluitend vmbo-scholen die dit soort activiteiten opvoerden, bij dit onderzoek hebben ook scholen binnen de andere onderwijssoorten deze nieuwe mogelijkheid benut.

In alle gevallen heeft er een vorm van dialoog plaatsgevonden. In iets meer dan de helft van de gevallen ging het om een dialoog met ten minste een deel van de belanghebbenden (voornamelijk docenten en MR). In de overige gevallen waren er meerdere belanghebbenden bij de dialoog betrokken. De mening van de belanghebbenden is gehoord en bij de besluitvorming betrokken. In driekwart van de gevallen is de uitkomst van het overleg ook vastgelegd.

Er valt nog wel het nodige te verbeteren aan de horizontale dialoog. Het is van belang dat alle belanghebbenden op enigerlei wijze bij het overleg worden betrokken. Daarnaast wordt verwacht dat duidelijk gemaakt wordt hoe bij de besluitvorming met de afzonderlijke meningen is omgegaan. Ook het vastleggen van de afspraken kan verbeteren.

Positief is de uitkomst dat alle belanghebbenden die geraadpleegd zijn, de andere activiteiten een zinvolle invulling van de onderwijstijd vinden.

Het hanteren van de nieuwe norm is nog wel van beperkte invloed op het aantal scholen dat voldoet aan de wettelijke vereisten. Door het meetellen van de andere activiteiten is er sprake van een geringe stijging van het aantal scholen dat aan de norm voldoet.

De door scholen aangegeven andere activiteiten passen voor een aanzienlijk deel binnen het waarderingskader van de inspectie of zijn daar een nadere invulling van. Zo noemt een van de scholen 'activiteiten in het kader van cultuurprofiel school' en geeft daarbij een nauwkeurig overzicht van excursies en te bezoeken voorstellingen, inclusief het daaraan bestede aantal uren per leerjaar.

Ook worden activiteiten genoemd die in het waarderingskader worden benoemd als invulling van maatwerkuren, zoals mentorgesprekken en begeleidingsuren.

Veel scholen gebruiken de term 'buitenschoolse activiteiten' als verzamelbegrip, waar andere scholen deze activiteiten expliciet benoemen.

Deze voorbeelden geven aan dat voor scholen niet in alle gevallen duidelijk is welke activiteiten wel en welke niet in het waarderingskader van de inspectie passen.

Soms kiezen scholen daarbij voor de 'veilige weg' en noemen in hun opgave alle aanvullingen op de reguliere lessen waarover horizontaal overleg heeft plaatsgevonden. Andere scholen volstaan met een meer globale aanduiding.

Door vier scholen is E-learning benoemd als andere activiteit (overigens zonder consequentie voor het al of niet voldoen aan de norm), terwijl voor deze vorm van

(afstands)onderwijs in het waarderingskader van de inspectie is aangegeven dat dit niet valt onder onderwijstijd. Hieruit blijkt dat een aantal scholen deze vorm van onderwijs 'uitdagend en inspirerend' vinden en daarvoor onderwijstijd (ook al is dat boven de norm) willen bestemmen.

## LITERATUUR

Aronson, J., J. Zimmerman en L. Carlos (1999). *Improving student achievement by extending school: Is it just a matter of time?* Washington, DC: Office of Educational Research and Improvement ERIC, Document Reproduction Service No. ED 435 127.

Commissie Onderwijstijd (2008). *De waarde van een norm. Advies van de Commissie Onderwijstijd*. Den Haag.

Grift, W. van de (2004). *International comparative analysis of learning and teaching. Review of research on the quality of teaching and learning*. Interne publicatie Inspectie van het Onderwijs d.d. 21-2-2004.

Inspectie van het Onderwijs (2006a). *850 uren in de bve. Onderzoek naar het voldoen aan de urennorm*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2006b). *Onderwijstijd in het vo. Onderzoek naar de naleving van de minimale onderwijstijd in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2007a). *Klachten studentenorganisaties*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2007b). *Onderwijstijd in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2007c). *Onderwijstijd in vo en bve. Resultaten van het inspectieonderzoek in het voorjaar van 2007*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2008). *Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Resultaten van het inspectieonderzoek naar het schooljaar 2007/2008*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2009). *Onderwijstijd bve 2009*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2010). *Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Resultaten van het inspectieonderzoek naar het schooljaar 2008/2009*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

## Bijlage I

### BEOORDELINGSKADER ONDERWIJSTIJD 2009/2010

In haar brief van 3 september 2009 heeft de toenmalige staatssecretaris van OCW de scholen geïnformeerd over veranderingen in het beleid omtrent onderwijstijd. Deze veranderingen hebben een kwantitatief en een kwalitatief karakter. Vooruitlopend op nieuwe wet- en regelgeving met ingang van schooljaar 2011-2012 zijn de kwantitatieve veranderingen met ingang van schooljaar 2009-2010 ingevoerd en geldt een overgangstraject voor de kwalitatieve veranderingen. Per schooljaar geldt voor het gehele voortgezet onderwijs een minimale onderwijstijd van 1.000 klokuren. Ook voor alle leerjaren van het praktijkonderwijs geldt een minimum van 1.000 klokuren. In de examenjaren vmbo, havo en vwo dienen er minimaal 700 klokuren onderwijs per schooljaar gevolgd te worden. De urennormen zoals voorgeschreven geven de ondergrens aan van de te programmeren en te realiseren onderwijsuren in de verscheidene leerjaren. De naleving ervan geldt als een bekostigingsvoorwaarde en vormt een belangrijk aspect van de kwaliteit van het onderwijs.

Onderwijsactiviteiten moeten aan de nieuwe definitie voldoen om te kunnen meetellen als onderwijstijd:

1. Het onderwijs moet onder de pedagogisch-didactische verantwoordelijkheid van daartoe bekwaam onderwijspersoneel worden uitgevoerd.
2. Het onderwijs moet deel uitmaken van het door de school geplande en voor de leerlingen verplichte onderwijsprogramma.
3. Het onderwijs moet door een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen.

De realisering van het aantal onderwijsuren moet de instelling kunnen verantwoorden, anders telt het aantal niet mee.

Bij de beoordeling of een activiteit van de school tot onderwijstijd kan worden gerekend, is de verantwoording van de school het uitgangspunt. Het gaat er dus vooral om of de school zelf de activiteit tot haar onderwijs rekent. Dat betekent dat de activiteit moet passen bij de visie en het (onderwijs)doel van de school, dat de activiteit is/wordt opgenomen in schooldocumenten, en dat de activiteit door de school voorzien is van een doel, een programma/invulling en een vorm van reflectie.

In het kader van de kwaliteitsagenda voortgezet onderwijs die in november 2007 is uitgekomen, hebben het ministerie van OCW en de VO-raad een aanvullende maatregel afgesproken. Deze maatregel houdt in dat scholen binnen de wettelijke norm voor maximaal veertig klokuren per schooljaar een kwalitatief hoogwaardig aanbod van *maatwerkactiviteiten* mee mogen tellen als onderwijstijd. Deze maatwerkactiviteiten dienen toegankelijk te zijn voor alle leerlingen, ook al hoeven ze niet door alle leerlingen te worden gevolgd. De invulling van deze maximaal veertig klokuren wordt vastgesteld na overleg met de medezeggenschapsraad. Wellicht ten overvloede: als de maatwerkactiviteiten niet het maximum omvatten, maar bijvoorbeeld twintig klokuren in het eerste leerjaar, dan moeten daarnaast 980 klokuren voor alle leerlingen verplichte onderwijstijd worden gerealiseerd. De totale norm van respectievelijk 1.000 en 700 klokuren per schooljaar blijft daarmee gehandhaafd.

Dit betekent dat de school moet kunnen aantonen dat onderwijsactiviteiten voor deze (maximaal) veertig klokuren gepland staan, en op welke manier bepaalde (groepen) leerlingen van dit aanbod gebruik kunnen maken. Bij het beoordelen van de gerealiseerde onderwijstijd mag blijken dat niet alle leerlingen waarvoor deze activiteiten bedoeld waren ook aan de activiteiten hebben deelgenomen.

Ook kunnen voor iedere leerling gedurende zijn of haar schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs in totaal 72 klokuren *maatschappelijke stage* meetellen als onderwijstijd. De klokuren kunnen worden meegeteld in het schooljaar waarin de leerlingen die uren daadwerkelijk aan de maatschappelijke stage hebben besteed.

Bij het bepalen of een school de norm heeft gehaald, wordt rekening gehouden met de gevolgen van de *vakantiespreiding*. Dit betekent dat in het schooljaar 2009/2010 voor de scholen in de regio Midden de bovenstaande urennormen moeten worden vermindert met 54 klokuren. Dat komt neer op 946 klokuren (in plaats van 1.000 klokuren) respectievelijk 646 klokuren (in plaats van 700 klokuren) voor het examenjaar. Voor de scholen in de regio Zuid worden de urennormen vermindert met 27 klokuren, wat neerkomt op 963 klokuren (in plaats van 1.000) respectievelijk 673 klokuren (in plaats van 700) voor het examenjaar.

Bij de beoordeling of een activiteit van de school tot onderwijstijd kan worden gerekend, is de verantwoording van de school het uitgangspunt. Het gaat er dus vooral om of de school zelf de activiteit tot haar onderwijs rekent. Dat betekent dat de activiteit moet passen bij de visie en het (onderwijs)doel van de school, dat de activiteit is/wordt opgenomen in schooldocumenten, en dat de activiteit door de school voorzien is van een doel, een programma/invulling en een vorm van reflectie. Bovendien moet de activiteit (daarmee) verplicht zijn voor alle leerlingen uit de betreffende klas, leerjaar, bouw, profiel. Dit betekent dat er ook een absentenadministratie moet zijn. Hierbij geldt natuurlijk ook weer dat de norm van in totaal respectievelijk 1.000 en 700 klokuren per schooljaar blijft gehandhaafd.

*Andere activiteiten die door een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen*

Voor scholen die andere onderwijsactiviteiten aanbieden, die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie, geldt als voorwaarde dat ouders, leerlingen en leraren hebben ingestemd met die activiteiten. Als aan die voorwaarde is voldaan, tellen deze uren mee als onderwijstijd. Scholen dienen daarbij aan te geven welke onderwijsactiviteiten het betreft. Tevens dienen zij aan te geven hoe ouders, leerlingen en leraren betrokken zijn geweest bij de invulling van onderwijstijd en hoe met de reacties is omgegaan.

Als scholen onderwijsactiviteiten bieden die niet in het beoordelingskader onderwijstijd 2008/2009 staan en waarover het gesprek met ouders, leraren en leerlingen (nog) niet is afgerond, dan beoordeelt de inspectie of deze onderwijsactiviteiten een zinvolle invulling zijn van de onderwijstijd en of deze al dan niet meetellen bij het bepalen van de gerealiseerde onderwijstijd.

In de toezichtpraktijk is een aantal onderwijsactiviteiten naar voren gekomen, waarover discussie zou kunnen ontstaan bij het al dan niet meerekenen bij de onderwijstijd. Met het oog op eenduidigheid bij de beoordeling heeft de inspectie intern onderstaande tabel ontwikkeld. Hierin wordt een (niet limitatief) aantal activiteiten opgesomd, met de beoordeling van de inspectie of en hoe deze activiteiten onder het begrip 'onderwijstijd' kunnen vallen.

Tabel I.1 Beoordelingskader activiteiten

Wat valt onder 'onderwijstijd'?			
Activiteit	Nee	Ja	Toelichting
Pauzetijd	<input type="checkbox"/>		Het is denkbaar dat bij het praktijkonderwijs een pauze functioneel is (meer afwisseling, vergroten van de concentratie e.d.), maar de school moet dat wel in een plan met doelstellingen, beoordeling op realisatie doelstellingen enz. opnemen.
Proefwerkweek en schoolexamens		<input type="checkbox"/>	Een proefwerkweek/-dag telt in beginsel voor 50 procent mee als een lesweek/-dag. Indien er echter meer dan twee (uitgebreide) proefwerken op één dag of twee proefwerken en daarnaast nog één of meer lessen worden afgenomen/gegeven in een proefwerkweek/-dag, telt die dag als een gehele lesdag mee.
Excursie		<input type="checkbox"/>	De werkelijk benodigde tijd, inclusief reistijd.
Werkweek		<input type="checkbox"/>	Uitgangspunt is de tijd die de school hiervoor heeft geprogrammeerd (niet het feit dat de inspectie zegt: 'U mag hiervoor zoveel uren rekenen.'). Aanvaardbaar is het aantal dagen x acht uur per dag. Eventuele avondprogramma's moeten, om daarnaast mee te tellen, een duidelijke invulling hebben. (Slapen is geen onderwijstijd.)
Stage		<input type="checkbox"/>	De werkelijke tijd (zonder reistijd). Bij uitzonderlijke situaties geldt tevens wat voor 'Werkweek' geldt.
Projectweek e.d.		<input type="checkbox"/>	Telt in beginsel als een gewone lesweek mee (met inbegrip van bovenstaande opmerkingen bij 'Excursies').
Activiteiten begin en einde schooljaar		<input type="checkbox"/>	Boeken ophalen/inleveren, rapporten ophalen, roosters ophalen e.d worden afgerond op een dagdeel (drie uur).
Verkort lesrooster		<input type="checkbox"/>	De werkelijke tijd.
Afstandsonderwijs (ook wel: E-learning)	<input type="checkbox"/>		Telt niet mee, omdat er voor leerlingen geen afdwingbare begeleiding is én omdat het verplichte karakter ervan voor de leerling niet kan worden gecontroleerd door de school.
Zelfstandig werken (ook wel: keuzewerktijd, bandbreedte-uren e.d.)		<input type="checkbox"/>	Telt mee onder de volgende condities (die alle moeten zijn gerealiseerd): <ul style="list-style-type: none"> <li>- De opdrachten zijn verstrekt door een docent.</li> <li>- Voor de leerlingen is begeleiding door een docent (evt. op afroep) afdwingbaar.</li> <li>- De begeleiding is realiseerbaar binnen een redelijke termijn, dus er is een docent-leerlingratio van tenminste 1:35.</li> <li>- De opdrachten zijn verplicht.</li> <li>- Er is aanwezigheidscontrole.</li> </ul>
Examens		<input type="checkbox"/>	De tijd die leerlingen besteden aan het afleggen van de examens wordt meegerekend bij de onderwijstijd. Voor de dagen waarop de leerlingen examens hebben, hoeft de school geen lesuitval te berekenen.
'Wisseltijd' ('migratiemomenten') = tijd tussen de lessen		<input type="checkbox"/>	Als een school apart tijd als wisseltijd heeft opgevoerd (dus los van de lestijd), dan wordt deze wisseltijd voor max. vijf tot tien minuten meegerekend als onderwijstijd. De pauzetijd geldt niet als wisseltijd.
Gevolgen van vakantiespreiding.		<input type="checkbox"/>	Scholen waarop het jaar bestaat uit 39 weken, worden hiervoor voor 39/40 deel gecompenseerd.
Verplichte		<input type="checkbox"/>	Als alle leerlingen in een bepaalde stroom een

keuzevakken/ plusklassen			keuzepakket kunnen samenstellen, moet dit onder de 'gewone' onderwijstijd vallen (bij de 1.000 uur). Is er geen verplichting, dan vallen de lessen onder de 'veertig' uur (zie hieronder).
(Maximaal) veertig uur maatwerk		<input type="checkbox"/>	Scholen mogen in overleg met de medezeggenschapsraad een kwalitatief hoogwaardig aanbod aan maatwerkactiviteiten vaststellen, voor maximaal veertig uur. Deze maatwerkactiviteiten zijn toegankelijk voor alle leerlingen, maar hoeven niet door alle leerlingen te worden gevolgd. Te denken valt aan: <ul style="list-style-type: none"> <li>- mentoruren;</li> <li>- leerlingbegeleiding;</li> <li>- loopbaanactiviteiten.</li> </ul>
Maatschappelijke stage		<input type="checkbox"/>	De maatschappelijke stage is voor maximaal 72 uur onderdeel van de onderwijstijd. Het betreft uren die gespreid over de gehele schoolperiode kunnen worden gemaakt. De inspectie telt deze uren alleen mee in het jaar waarin de stage plaatsvindt.

*Wanneer is een registratie deugdelijk?*

Bij mogelijkheden tot verantwoording horen vormen van registratie, anders is verantwoording onmogelijk. De vormgeving daarvan is geheel een zaak van de school. Voor de inspectie geldt de vraag of de aanwezige methoden de school voldoende mogelijkheden bieden zich te verantwoorden. Er zijn algemene criteria die voor dergelijke methoden gelden om dat te kunnen doen. Bij het beoordelen van de vraag of de school zich kan verantwoorden, is het van belang deze criteria in acht te nemen. Het betreft de volgende criteria:

*a. Systematiek/inzichtelijkheid en borging registratie*

Een registratie is systematisch als er een goede beschrijving is van wat er op welke wijze geregistreerd wordt. Daarbij moet duidelijk zijn welke functionaris hiervoor verantwoordelijk is. Verder moet er naast de beschrijving van de werkwijze ook een borging zijn voor de correcte uitvoering.

*b. Frequentie*

De frequentie van een registratie dient toegesneden te zijn op het doel en maakt onderdeel uit van de systematiek. Bijvoorbeeld: verzuimregistratie vraagt een eigen frequentie, registratie van lesuitval wellicht weer een andere. Verder kan van belang zijn hoe de registratie georganiseerd is. Wordt bijvoorbeeld de lesuitval voor de gehele school in één systeem opgeslagen, of gebeurt dit per opleiding of per vestiging?

*c. Verantwoordingsdata*

Voor borging van de urennorm zijn verantwoordingsdata nodig waarmee het management het proces kan volgen en bijsturen. Deze verantwoordingsdata moeten inzichtelijk, actueel en betrouwbaar te zijn.

## Bijlage II

### BEREKENING VAN GEREALISEERDE ONDERWIJSTIJD OP BASIS VAN DE OUDE NORM

Om een goede vergelijking met eerdere onderzoeksjaren mogelijk te maken, is een berekening van de gerealiseerde onderwijstijd gemaakt op basis van 'oude' norm van 1.040 uur voor de onderbouw.

Als onderbouw worden aangemerkt de leerjaren 1 en 2 van het vmbo en de leerjaren 1, 2 en 3 van havo en vwo. Voor de bovenbouw (vmbo 3 en 4, havo 4 en 5, vwo 4, 5 en 6) en het praktijkonderwijs is uitgegaan van 1.000 uur, voor het examenjaar van 700 uur.

Op de gegevens is regiocorrectie toegepast.

Wanneer er in minimaal één leerjaar van de betreffende onderwijssoort onvoldoende onderwijstijd is gerealiseerd, dan is de school gekenmerkt als 'onvoldoende'.

#### *Scholengroep steekproef 2009/2010*

Uitgaande van de 1.040-urennorm in de onderbouw heeft de helft van de scholen voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Dat is 28 procent minder dan wanneer de norm in de onderbouw 1.000 uur is (zie hoofdstuk 3, tabel 3.1).

Als de onderwijsactiviteiten worden meegeteld die niet binnen het oude wettelijke kader vallen, maar wel binnen de nieuwe criteria, dan stijgt het aantal scholen dat aan de norm voldoet naar 52 procent.

Ten opzichte van het onderzoek in 2008/2009 is sprake van een lichte stijging: met de 1040-norm voldeed toen 43 procent van de onderzochte scholen; met diezelfde norm voldoet nu 50 procent van de scholen.

Tabel II.1 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	28	53%	25	47%	53
havo	5	33%	10	67%	15
vwo	6	43%	8	57%	14
pro	4	100%			4
Totaal	43	50%	43	50%	86

Tabel II.2 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw, per onderwijssoort

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	29	55%	24	45%	53
havo	5	33%	10	67%	15
vwo	7	50%	7	50%	14
pro	4	100%			4
Totaal	45	52%	41	48%	86

In 32 gevallen is er sprake van twee of meer leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd, in elf gevallen is sprake van één leerjaar. Als andere activiteiten meetellen, dan daalt het aantal scholen met twee of meer leerjaren met te weinig



uren van 32 naar 27; het aantal met één leerjaar met te weinig uren neemt toe van 11 naar 14.

Tabel II.3 Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	8	32%	17	68%	25
havo	2	20%	8	80%	10
vwo	1	13%	7	87%	8
Totaal	11	26%	32	74%	43

Tabel II.4 Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	10	42%	14	58%	24
havo	3	30%	7	70%	10
vwo	1	14%	6	86%	7
Totaal	14	34%	27	66%	41

Het aantal leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd, is bij toepassing van de 1.040-urennorm 99 en daalt naar 88 als de andere activiteiten worden meegeteld.

37 leerjaren realiseren 26 tot en met 50 uur te weinig, 9 leerjaren 51 tot en met 75 uur te weinig en 8 leerjaren 76 uur of meer te weinig. Deze aantallen worden positief beïnvloed door het meetellen van andere activiteiten.

Tabel II.5 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijs soort (N=85)	Leer jaar	Aantal leerjare n onvold oende	Gemid deld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26- 50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=52)	1	21	-26	9	10	2	.
	2	19	-30	6	12	1	.
	3	5	-30	3	1	1	.
	4	.	.	.	.	.	.
	totaal	45	-28	18	23	4	.
havo (N=15)	1	8	-40	3	3	.	2
	2	6	-63	.	4	.	2
	3	8	-55	2	4	.	2
	4	7	-65	.	3	1	3
	5	3	-30	2	.	1	.
	totaal	32	-53	7	14	2	9
vwo (N=14)	1	6	-24	4	2	.	.
	2	4	-41	1	2	1	.
	3	5	-38	1	3	1	.
	4	5	-23	4	.	.	1
	5	2	-46	.	1	1	.
	6	.	.	.	.	.	.
	totaal	22	-32	10	8	3	1
pro (N=4)	1	.	.	.	.	.	.
	2	.	.	.	.	.	.
	3	.	.	.	.	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	5	.	.	.	.	.	.
	6	.	.	.	.	.	.
	totaal	.	.	.	.	.	.
Totaal		99	-37	35	45	9	10

Tabel II.6 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten)  
t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijs soort (N=85)	Leer jaar	Aantal leerjaren onvol doende	Gemid deld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26- 50 uur te weinig	Aantal leerjare n met 51-75 uur te	Aantal leerjare n met 76 uur of meer
vmbo (N=52)	1	19	-25	8	9	2	.
	2	17	-29	6	10	1	.
	3	4	-32	2	1	1	.
	4	.	.	.	.	.	.
	totaal	40	-27	16	20	4	.
havo (N=15)	1	7	-38	4	1	.	2
	2	5	-68	.	3	.	2
	3	8	-42	3	4	.	1
	4	6	-63	.	2	2	2
	5	2	-13	2	.	.	.
	totaal	28	-48	9	10	2	7
vwo (N=14)	1	5	-20	4	1	.	.
	2	3	-51	.	2	1	.
	3	5	-38	1	3	1	.
	4	5	-22	4	.	.	1
	5	2	-46	.	1	1	.
	6	.	.	.	.	.	.
	totaal	20	-32	9	7	3	1
pro (N=4)	1	.	.	.	.	.	.
	2	.	.	.	.	.	.
	3	.	.	.	.	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	5	.	.	.	.	.	.
	6	.	.	.	.	.	.
	totaal	.	.	.	.	.	.
<b>Totaal</b>		<b>88</b>	<b>-35</b>	<b>34</b>	<b>37</b>	<b>9</b>	<b>8</b>

Inclusief de andere activiteiten wordt in deze scholengroep gemiddeld 49 uur meer onderwijstijd gerealiseerd (42 exclusief). In het vmbo zijn dit 58 scholen (54 exclusief), in het havo 24 (13 exclusief), in het vwo 45 (35 exclusief) en in het praktijkonderwijs 71 (65 exclusief).

Met de norm van 1.000 uur in de onderbouw (zie hoofdstuk 3) inclusief andere activiteiten bedraagt het gemiddeld aantal uren verschil in het vmbo, havo, vwo en praktijkonderwijs respectievelijk 77, 48, 65 en 71 uur.

*Scholengroep steekproef 2008/2009*

Uitgaande van de 1.040-urennorm in de onderbouw hebben 7 van de 22 scholen (32 procent) voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Dat is de helft van het aantal dat voldoende realiseert bij de norm in de onderbouw van 1.000 uur (zie hoofdstuk 3). Als vervolgens de onderwijsactiviteiten worden meegeteld die niet binnen het oude wettelijke kader vallen, maar wel binnen de nieuwe criteria, dan stijgt het aantal onderwijssoorten dat aan de norm voldoet naar 9 (41 procent).

Tabel II.7 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	4	31%	9	69%	13
havo	1	50%	1	50%	2
vwo	2	29%	5	71%	7
Totaal	7	32%	15	68%	22

Tabel II.8 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	5	38%	8	62%	13
havo	1	50%	1	50%	2
vwo	3	43%	4	57%	7
Totaal	9	41%	13	59%	22

Op tien scholen is er sprake van twee of meer leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd, in vijf gevallen is sprake van één leerjaar waarvoor dit geldt. Als andere activiteiten meetellen, dan daalt alleen het aantal scholen met één leerjaar te weinig van vijf naar drie.

Tabel II.9 Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal
	Aantal	%	Aantal	%	
vmbo	3	33%	6	67%	9
havo	1	100%			1
vwo	1	20%	4	80%	5
Totaal	5	33%	10	67%	15

Tabel II.10 Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal
	Aantal	%	Aantal	%	
vmbo	2	25%	6	75%	8
havo	1	100%			1
vwo			4	100%	4
totaal	3	23%	10	77%	13

Het aantal leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd is bij toepassing van de 1.040-urennorm 31 en daalt naar 29 als de andere activiteiten worden meegeteld.

Acht leerjaren realiseren 26 tot en met 50 uur te weinig, vier leerjaren 51 tot en met 75 uur te weinig en twee leerjaren 76 uur of meer te weinig. Deze aantallen worden positief beïnvloed door het meetellen van andere activiteiten.

Tabel II.11 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort (N=22)	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=13)	1	7	-32	4	1	2	.
	2	7	-35	2	3	1	1
	3	3	-23	2	1	.	.
	4	1	-17	1	.	.	.
	totaal	18	-31	9	5	3	1
havo (N=2)	1	.	.	.	.	.	.
	2	1	-4	1	.	.	.
	3	.	.	.	.	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	5	.	.	.	.	.	.
totaal	1	-4	1	.	.	.	
vwo (N=7)	1	2	-38	.	2	.	.
	2	3	-19	2	1	.	.
	3	2	-33	1	1	.	.
	4	2	-34	1	.	1	.
	5	3	-56	1	1	.	1
	6	.	.	.	.	.	.
totaal	12	-36	5	5	1	1	
<b>Totaal</b>		<b>31</b>	<b>-32</b>	<b>15</b>	<b>10</b>	<b>4</b>	<b>2</b>

Tabel II.12 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort (N=22)	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=13)	1	7	-30	5	.	2	.
	2	6	-37	2	2	1	1
	3	3	-23	2	1	.	.
	4	1	-17	1	.	.	.
	totaal	17	-31	10	3	3	1
havo (N=2)	1	.	.	.	.	.	.
	2	1	-4	1	.	.	.
	3	.	.	.	.	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	5	.	.	.	.	.	.
totaal	1	-4	1	.	.	.	
vwo (N=7)	1	2	-38	.	2	.	.
	2	2	-23	1	1	.	.
	3	2	-33	1	1	.	.
	4	2	-34	1	.	1	.
	5	3	-56	1	1	.	1
	6	.	.	.	.	.	.
totaal	11	-38	4	5	1	1	
<b>Totaal</b>		<b>29</b>	<b>-32</b>	<b>15</b>	<b>8</b>	<b>4</b>	<b>2</b>

Het gemiddeld aantal uren gerealiseerde onderwijstijd ten opzichte van de norm (waarbij voor de onderbouw 1.040 uur geldt) is voor vmbo, havo en vwo respectievelijk 24, 45 en 29 uur (zie tabel II.13). Indien voor de onderbouw de norm van 1.000 uur geldt, dan is het verschil ten opzichte van de norm voor vmbo, havo en vwo respectievelijk 44, 69 en 49 uur (zie tabel 4.3).

Tabel II.13 Totaal en gemiddeld aantal uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	Leerjaar	Aantal onderzochte leerjaren	Totaal aantal uren verschil	Gemiddeld aantal uren verschil
vmbo (N=13)	1	12	-122	-10
	2	12	-153	-13
	3	13	479	37
	4	12	982	82
	totaal	49	1186	24
havo (N=2)	1	2	76	38
	2	2	37	19
	3	2	61	31
	4	2	131	66
	5	2	148	74
totaal	10	453	45	
vwo (N=7)	1	7	149	21
	2	7	71	10
	3	7	219	31
	4	7	105	15
	5	7	34	5
	6	7	655	94
totaal	42	1233	29	
<b>Totaal</b>		<b>101</b>	<b>2872</b>	<b>28</b>

Inclusief de andere activiteiten wordt in deze scholengroep gemiddeld 33 uur meer onderwijstijd gerealiseerd (28 exclusief): in het vmbo 29 (24 exclusief), in het havo 51 (45 exclusief) en in het vwo 34 (29 exclusief).

Met de norm van 1.000 uur in de onderbouw (zie hoofdstuk 3) inclusief andere activiteiten bedraagt het gemiddeld aantal uren verschil in vmbo, havo en vwo respectievelijk 49, 75 en 54 uur.

#### *Scholengroep steekproef 2007/2008*

Uitgaande van de 1.040-urennorm in de onderbouw hebben vier van de veertien scholen (29 procent) voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Dat is 35 procent minder dan wanneer de norm van 1.000 uur gehanteerd wordt (zie hoofdstuk 5). Bij geen van de scholen is van invloed of andere activiteiten wel of niet worden meegeteld.

Tabel II.14 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	1	25%	3	75%	4
havo	2	40%	3	60%	5
vwo	1	20%	4	80%	5
<b>Totaal</b>	<b>4</b>	<b>29%</b>	<b>10</b>	<b>71%</b>	<b>14</b>

Op acht scholen is er sprake van twee of meer leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd; in twee gevallen is sprake van één leerjaar.

Tabel II.15 Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	1	33%	2	67%	3
havo	1	33%	2	67%	3
vwo			4	100%	4
Totaal	2	20%	8	80%	10

Het aantal leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd is bij toepassing van de 1.040-urennorm 24.

Elf leerjaren realiseren 26 tot en met 50 uur te weinig, drie leerjaren 51 tot en met 75 uur te weinig en drie leerjaren 76 uur of meer te weinig.

In deze scholengroep realiseren vmbo, havo en vwo respectievelijk gemiddeld 33, 65 en 26 uur te weinig.

Tabel II.16 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort (N=22)	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=13)	1	3	-33	1	2	.	.
	2	2	-33	.	2	.	.
	3	.	.	.	.	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	totaal	5	-33	1	4	.	.
havo (N=2)	1	2	-61	.	.	2	.
	2	2	-96	.	.	1	1
	3	1	-88	.	.	.	1
	4	3	-40	2	.	.	1
	5	.	.	.	.	.	.
totaal	8	-65	2	.	3	3	
vwo (N=7)	1	3	-29	1	2	.	.
	2	4	-24	2	2	.	.
	3	2	-15	1	1	.	.
	4	1	-44	.	1	.	.
	5	1	-36	.	1	.	.
	6	.	.	.	.	.	.
totaal	11	-26	4	7	.	.	
Totaal		24	-41	7	11	3	3

Het gemiddeld aantal uren gerealiseerde onderwijstijd ten opzichte van de norm is voor vmbo, havo en vwo respectievelijk 42, 53 en 27 uur (zie tabel II.15). Indien voor de onderbouw 1.000 uur in plaats van 1.040 uur als norm wordt gehanteerd, dan is het gemiddelde verschil ten opzichte van de norm voor vmbo, havo en vwo respectievelijk 62, 77 en 45 uur (zie tabel 5.3).

*Scholengroep steekproef 2006/2007*

Uitgaande van de 1.040-urennorm in de onderbouw hebben twee van de negen scholen (22 procent) voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Dat is 45 procent minder dan het aantal dat voldoende realiseert bij de norm in de onderbouw van 1.000 uur

(zie hoofdstuk 6). Bij geen van deze scholen is van invloed of andere activiteiten wel of niet worden meegeteld.

Tabel II.17 (On)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	Gerealiseerde onderwijstijd				Totaal
	Voldoende		Onvoldoende		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
vmbo	1	33%	2	66%	3
vwo	1	17%	5	83%	6
Totaal	2	22%	7	78%	9

Op vier scholen is er sprake van twee of meer leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd; in drie gevallen is sprake van één leerjaar.

Tabel II.18 Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal
	Aantal	%	Aantal	%	
vmbo	1	50%	1	40%	2
vwo	2	40%	3	60%	5
totaal	3	43%	4	57%	7

Het aantal leerjaren waarin te weinig onderwijstijd wordt gerealiseerd, is bij toepassing van de 1.040-urennorm veertien.

Vijf leerjaren realiseren 26 tot en met 50 uur te weinig, acht leerjaren 51 tot en met 75 uur te weinig en één leerjaar 76 uur of meer te weinig.

In deze scholengroep realiseren vmbo, havo en vwo respectievelijk gemiddeld 53 en 28 uur te weinig.

Indien voor de onderbouw 1.000 uur in plaats van 1.040 uur als norm wordt gehanteerd, dan is het gemiddelde verschil ten opzichte van de norm voor vmbo en havo respectievelijk -58 en -45 uur (zie tabel 6.3).

Tabel II.19 Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de 1.040-urennorm in de onderbouw

Onderwijssoort (N=15)	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1-25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26-50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51-75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 uur of meer te weinig
vmbo (N=13) onderwijssoorten	1	.	.	.	.	.	.
	2	2	-55	1	.	.	1
	3	1	-50	.	1	.	.
	4	.	.	.	.	.	.
	tota	3	-53	1	1	.	1
havo (N=2) onderwijssoorten	1	2	-24	1	1	.	.
	2	3	-33	.	3	.	.
	3	4	-17	3	1	.	.
	4	2	-45	.	2	.	.
	5	.	.	.	.	.	.
	tota	11	-28	4	7	.	.
Totaal		14	-33	5	8	.	1



Het gemiddeld aantal uren gerealiseerde onderwijstijd ten opzichte van de norm is voor vmbo en havo respectievelijk 28 en 18 uur. Indien voor de onderbouw 1.000 uur in plaats van 1.040 uur als norm wordt gehanteerd, dan is het gemiddelde verschil ten opzichte van de norm voor vmbo en havo respectievelijk 62 en 77.

## Colofon

Inspectie van het Onderwijs  
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht  
[www.onderwijsinspectie.nl](http://www.onderwijsinspectie.nl)

2011-10 | gratis  
ISBN: 978-90-8503-245-8  
Postbus 51-nummer: 22PD2011G015

Exemplaren van deze publicatie zijn te downloaden via [www.onderwijsinspectie.nl](http://www.onderwijsinspectie.nl)  
en [www.rijksoverheid.nl](http://www.rijksoverheid.nl).

© Inspectie van het Onderwijs | maart 2011